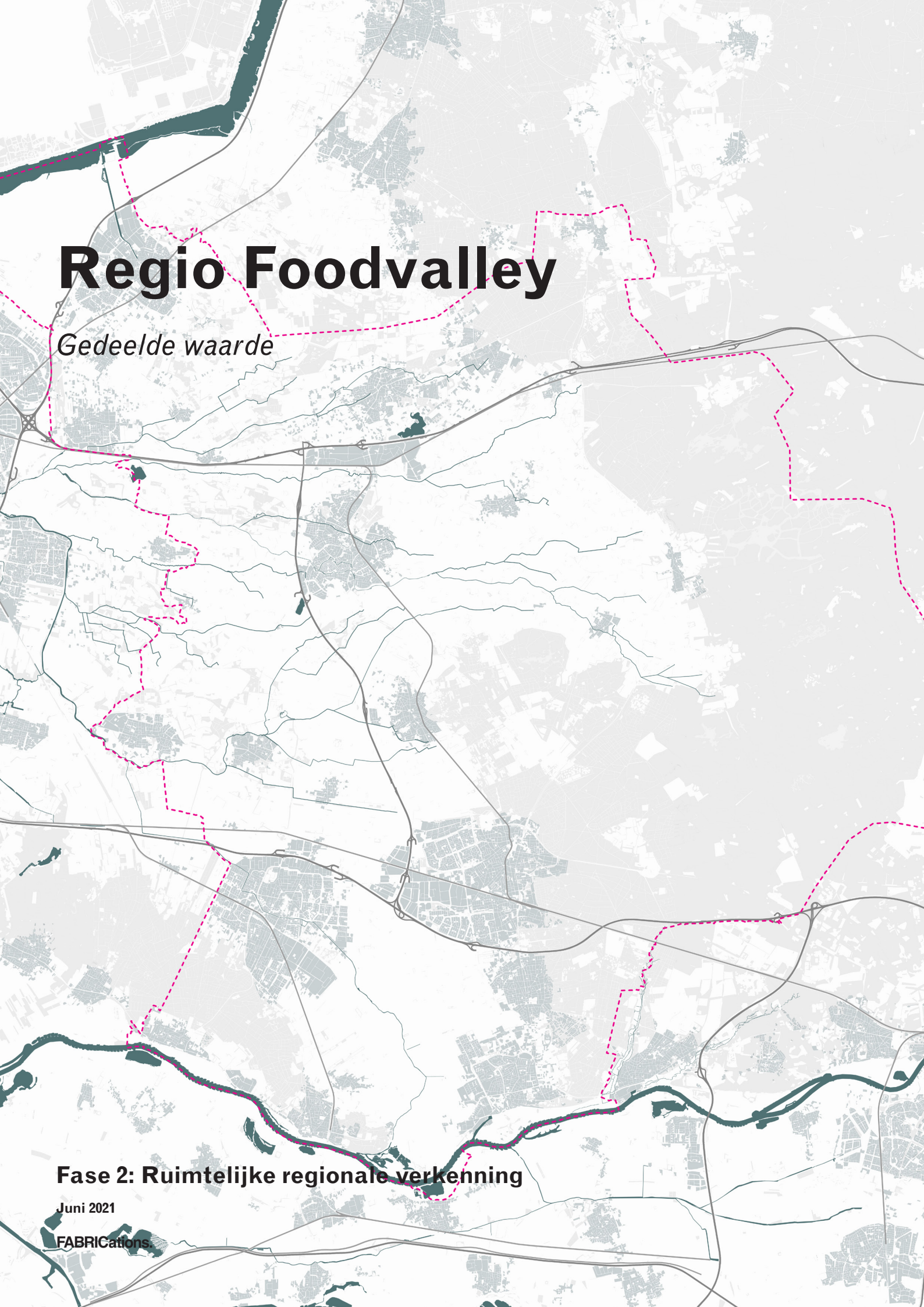
Regio Foodvalley

Gedeelde waarde

Fase 2: Ruimtelijke regionale verkenning

Juni 2021

FABRICations.

Regio Foodvalley

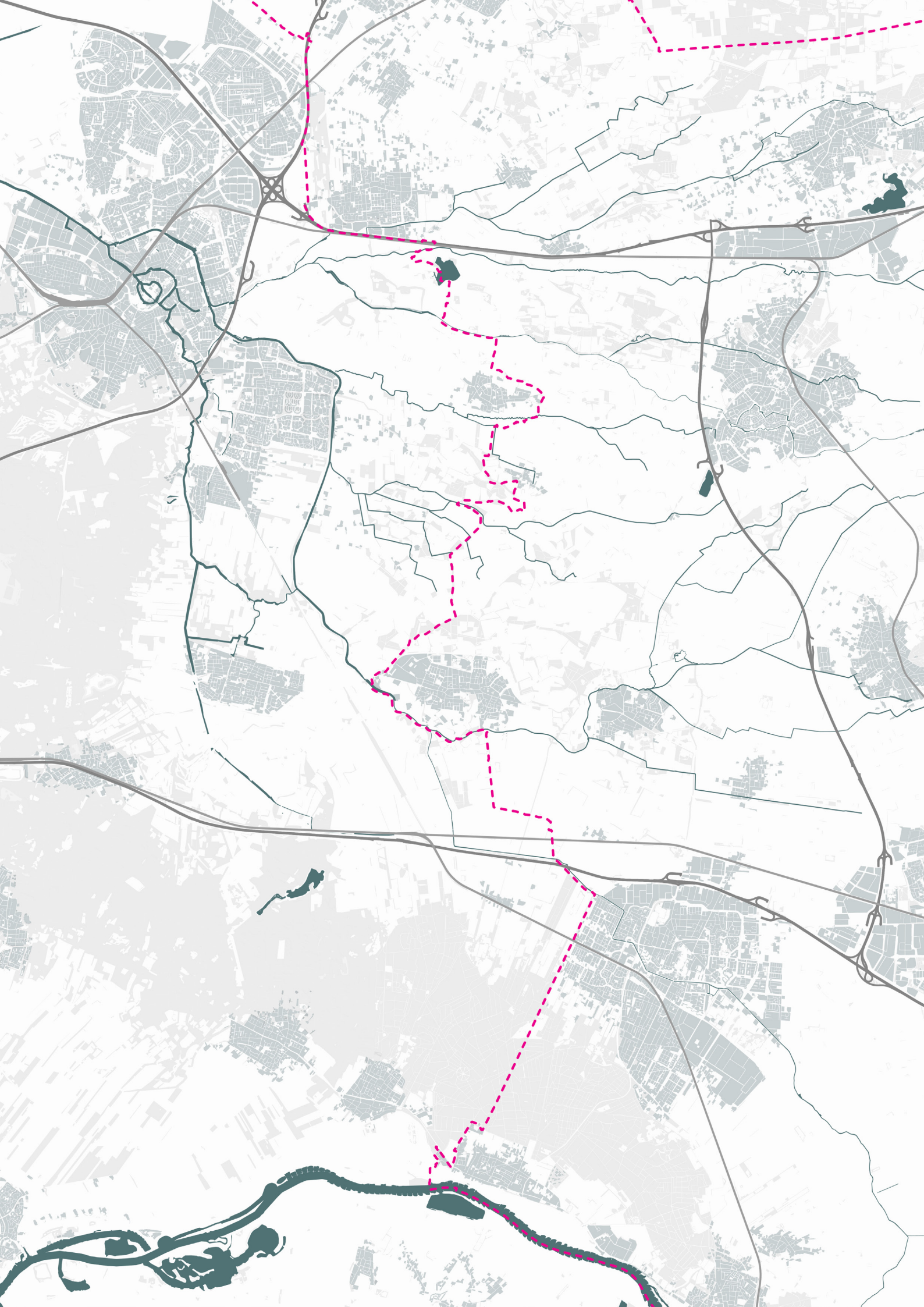
Gedeelde waarde

Fase 2: Ruimtelijke regionale verkenning

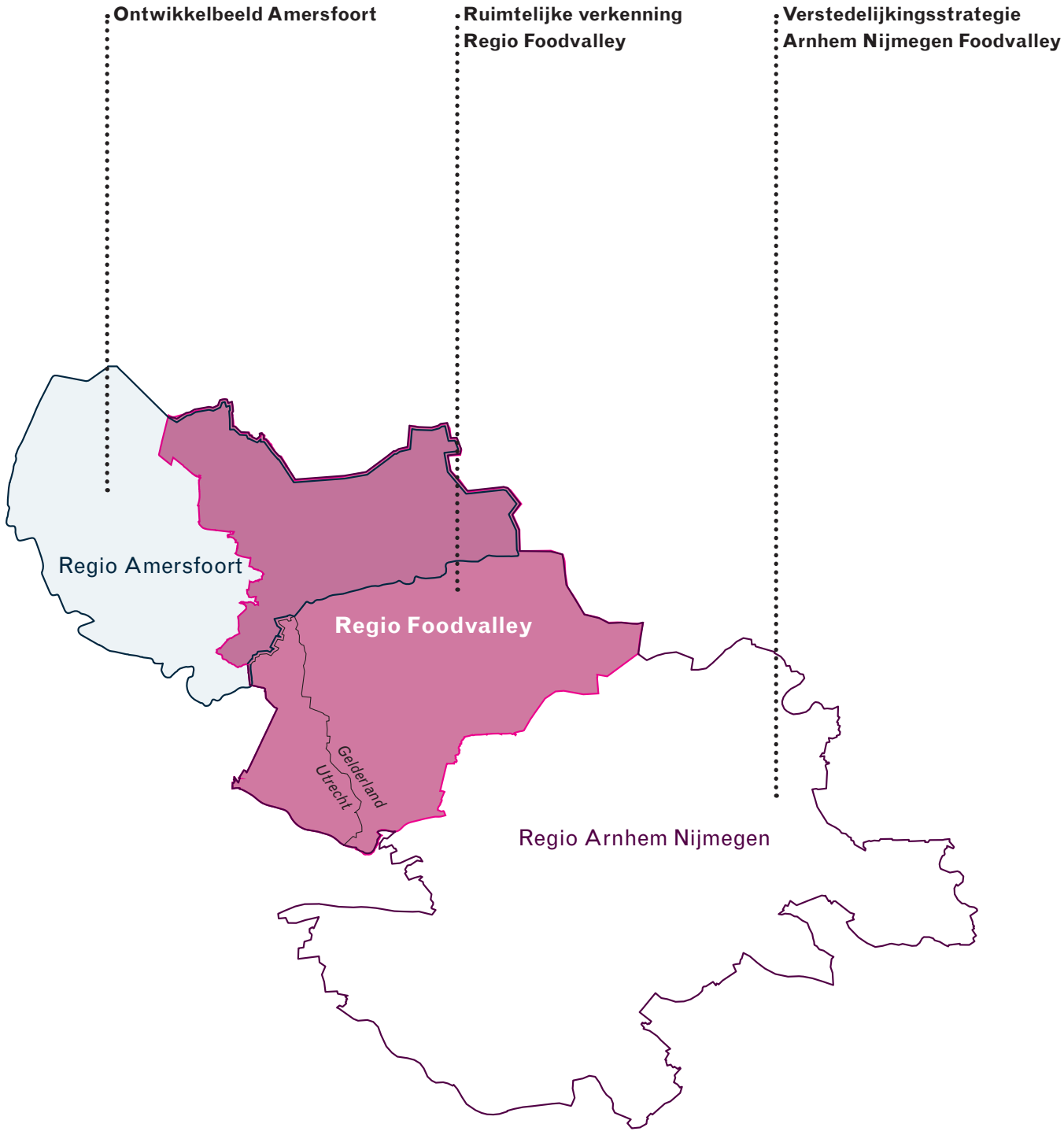
Juni 2021

FABRICations.

1	**INTRODUCTIE**	5
2	**UNIEKE IDENTITEIT**	11
	Landschappelijke, Culturele en Economische Samenhang	
	Ruimtelijke opgaven	
	Conclusies	
3	**THEMATISCHE OPGAVEN**	31
	Inleiding	
	Opgaven	
	Gedeelde Waarden	
4	**NAAR VERVOLGSTAPPEN**	49
	COLOFON	52

INTRODUCTIE

In Regio Foodvalley lopen op dit moment twee regionale verkenningen die de regio geheel of gedeeltelijk overlappen: Ontwikkelbeeld Amersfoort en de Verstedelijkingsstrategie Arnhem-Nijmegen-Foodvalley

Regio Foodvalley is een topregio op het gebied van landbouw en voeding, ingebed in een omgeving waar het goed wonen, werken en ondernemen is. Vanuit ervaring en kennis, innovatiekracht, betrokkenheid en onderlinge verbinding zetten we gericht in op het duurzaam realiseren van brede welvaart. We zijn trots op onze regio en we zijn een voorbeeld in het combineren en verbinden van economische welvaart, fijne leefomstandigheden, gezondheid, natuurwaarden en het bijdragen aan mondiale voedseloplossingen.

Zo wordt de ambitie van Regio Foodvalley beschreven in de Strategische Agenda 2020-2025. Deze Strategische Agenda is een economische visie, geen ruimtelijke. Wel is geconstateerd dat, gezien alle ontwikkelingen die op de regio afkomen, een ruimtelijke doorvertaling van de Strategische Agenda nodig is. Met deze regionale ruimtelijke verkenning wordt daarvoor de basis gelegd. Met nadruk een basis: het denken over de ruimtelijke inrichting van Regio Foodvalley voor de komende 20 tot 30 jaar is niet iets wat 'af' is, of wat een blauwdruk oplevert van hoe de regio er uit komt te zien. Bovendien gaan gemeenten over de ruimtelijke inrichting. Waarom dan toch een regionaal verhaal? De vraagstukken en uitdagingen die op ons afkomen, maar vooral ook de kansen die daar vragen om regionale samenwerking. Om het gezamenlijk optreden tussen gemeenten en partners te ondersteunen helpt het om een gemeenschappelijk kader te hebben van de richting waar we met de regio naar toe willen en hoe we dat willen bereiken. Met deze regionale ruimtelijke verkenning willen we dat kader bieden. Door de ruimtelijke identiteit van de regio te beschrijven, principes vast te leggen die we belangrijk vinden en door een agenda aan te bieden waarin de volgende stappen zetten.

Regionale Ruimtelijke Verkenning in kort bestek

De regionale ruimtelijke verkenning van Regio Foodvalley is een gefaseerd traject dat enerzijds inzicht biedt in de ruimtelijk-kwantitatieve kant van de regionale opgaven die in het verschiet liggen, en anderzijds kansen identificeert om deze opgaven op een kwalitatieve manier een plek te geven in de regio.

In de eerste fase van dit traject lag de focus op het kwantificeren van de ruimtelijke behoefte van de regionale opgaven op middellange termijn (2025 - 2030) en lange termijn (2040 - 2050) op zeven thema's: wonen; werken; energie; natuur, recreatie en klimaat; mobiliteit; landbouw en cultuurhistorie.

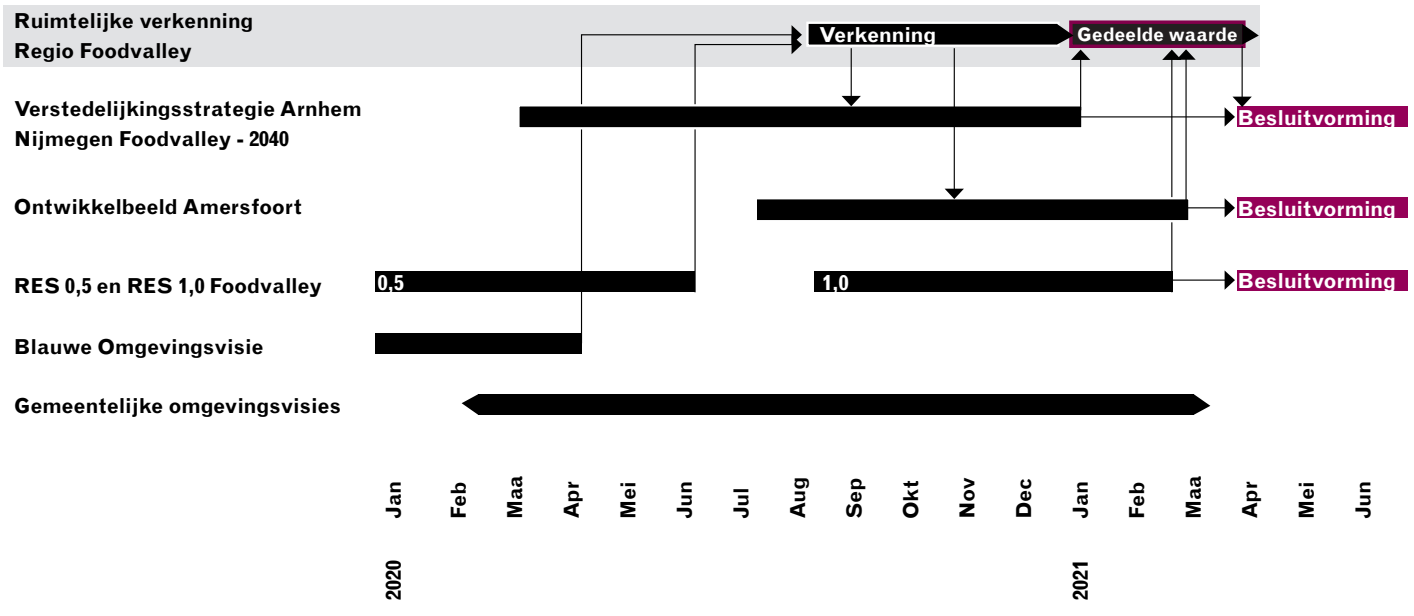
In de tweede fase, waar dit document het voorlopig resultaat van is, leggen we het accent op de (gewenste) ruimtelijke kwaliteit van Regio Foodvalley en maken we de vertaling daarvan naar principes.

Relatie tot andere trajecten

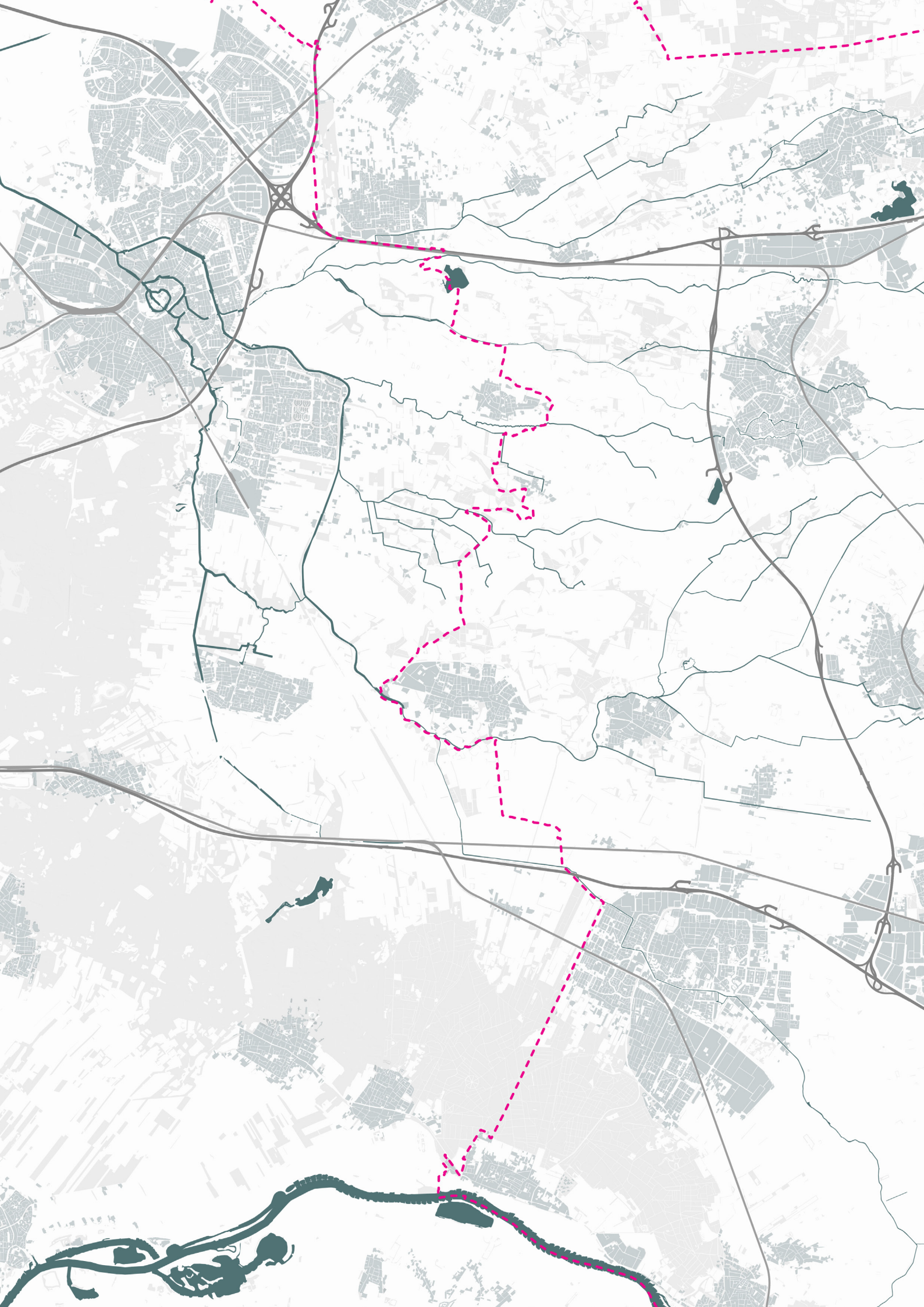
Deze verkenning kent nauwe samenhang met andere trajecten met een ruimtelijke component. In de eerste plaats de omgevingsvisies van de gemeenten binnen de regio, alsook de Blauwe Omgevingsvisie, een bespreekstuk van het waterschap. Op regionaal niveau speelt de Regionale Energiestrategie en op bovenregionaal niveau spelen het Ontwikkelbeeld Amersfoort van Regio Amersfoort en de Verstedelijkingsstrategie Arnhem-Nijmegen-Foodvalley. De trajecten hangen nauw met elkaar samen, maar richten zich op

andere thema's of samenwerkingsverbanden tussen overheden. Geografisch overlappen ze deels of geheel met de regio. De samenhang zit erin dat ze bijdragen aan het maken van keuzes voor de lange termijn.

De regionale en bovenregionale trajecten hebben als doel tot principes en hoofdlijnen te komen, die mede richting geven aan investeringsbeslissingen van rijk en provincie. De lokale invulling hiervan gebeurt in de omgevingsvisies. Al met al is dit een complexe parallelschakeling. Op vier lagen (gemeentelijk, regionaal, provinciaal en rijk) wordt er samengewerkt om alle opgaven in goede banen te leiden. Tijdens de Regionale Ruimtelijke Verkenning is erop toegezien dat er geen tegenstrijdigheden ontstaan met het Ontwikkelbeeld Amersfoort en de Verstedelijkingsstrategie Arnhem-Nijmegen-Foodvalley. De verkenning is echter wat breder van insteek: naast de verstedelijkingsopgaven wordt ook nadrukkelijk gekeken naar energie, klimaat, landbouw en natuur. Daarnaast bevat deze verkenning een meer kwalitatieve beschrijving van de regio, wat weer als input kan dienen voor de andere regionale trajecten. Zo vormt de Regionale Ruimtelijke Verkenning een integrerend kader dat vanuit de verstedelijkingsstrategieën komt tot breder toepasbare principes voor ruimtelijke ordening.

Overzicht van enkele ruimtelijke trajecten tot nu toe

UNIEKE IDENTITEIT

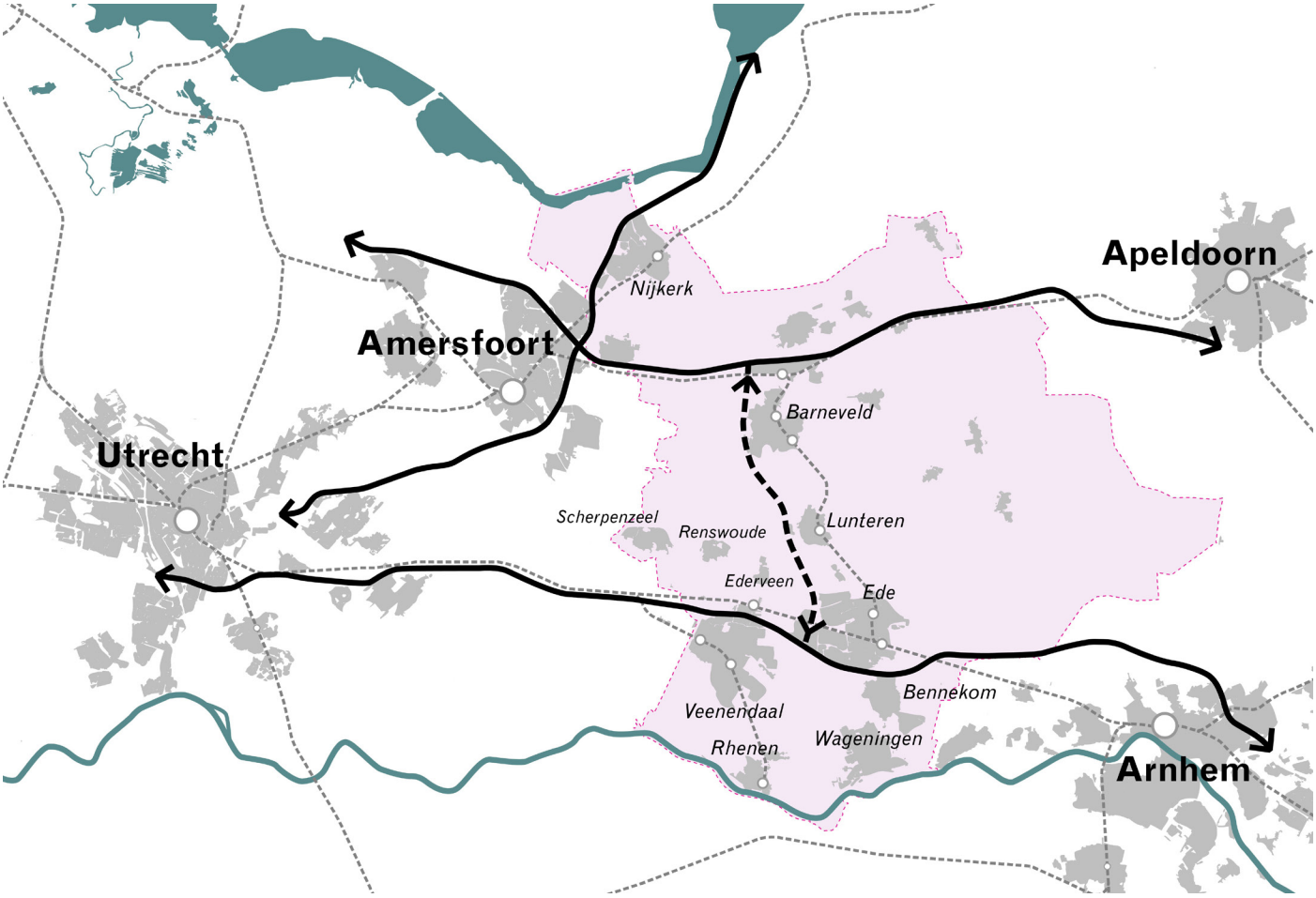
2.1. LANDSCHAPPELIJKE, CULTURELE EN ECONOMISCHE SAMENHANG

Verbinding tussen het verleden en de toekomst

Een ruimtelijk toekomstbeeld is verankerd in de identiteit van de regio. Daarvoor is het van belang om meer grip te krijgen op de samenhang tussen ruimte, economie en de culturele identiteit van Regio Foodvalley. Wat verbindt de regio? En welke ruimtelijke karakteristieken dragen hier aan bij? Historisch gezien is het samenwerkingsverband helemaal niet zo evident. De occupaties op de rand van de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug lagen, gescheiden door een provinciale, religieuze en ruimtelijke barrière – de moerassen rond 'Vennedael', met de ruggen naar elkaar toe. Het landbouwsysteem maakte gebruik van de heidevelden en oriënteerde zich zodoende meer op de hoger gelegen zandgronden, en sociale verbanden tussen kernen onderling bestonden vooral met andere kernen op ofwel de Heuvelrug, ofwel de Veluwerand.

Latere ontwikkelingen zorgden ervoor dat de regio juist ruimtelijk, economisch en infrastructureel aan elkaar geregen werd. Verandering van het landbouwsysteem (van potstal- naar kunstmest-gedreven) zorgde ervoor dat heide en bos minder belangrijk werden en de regio als samenhangend geheel aantrekkelijk werd voor diverse vormen van veehouderij. De goede oost-westverbindingen zorgden ervoor dat kernen sneller onderling bereikbaar werden en naar elkaar toe begonnen te groeien. De vallei was niet langer een drassige scheiding tussen twee werelden, maar een ruimtelijke entiteit op zichzelf.

In deze paragraaf wordt een aantal ruimtelijke dragers van de regio besproken die bepalend zijn voor het landschap, de cultuur en de economie in de regio. Na dit overzicht wordt dieper in gegaan op de ruimtelijke opgaven en een serie gemene delers om deze opgaven integraal aan te kunnen pakken.

Schematische weergave van het corridorlandschap in Foodvalley

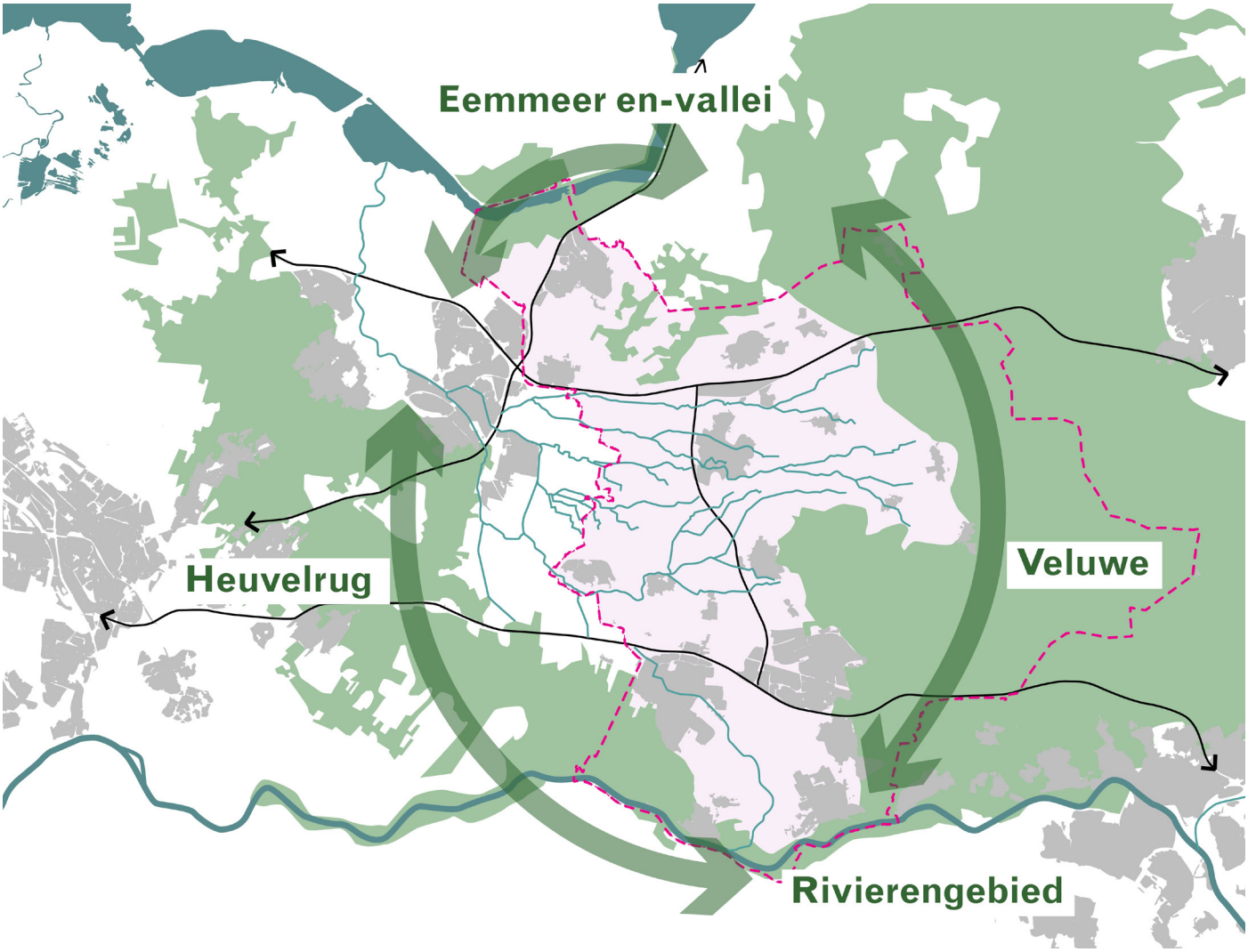
Foodvalley als Knooppunt van Internationale Corridors

Regio Foodvalley ligt verankerd aan twee internationale corridors, de A1 (Amsterdam - Berlijn) en de A12 (Den Haag - Ruhrgebiet). Deze corridors liggen nergens dichter bij elkaar dan in de Gelderse Vallei, en zijn verknoopt via de A30. Deze verankering heeft verregaande effecten op de dynamiek van de regio.

Een voor de hand liggend effect van de aanwezigheid van de internationale corridors, is de aantrekkelijkheid van de regio voor distributie en overslag. Deze aantrekkelijkheid is dan ook terug te zien in gestage groei van distributiecentra in de regio, met name langs de snelwegen.

Het effect van de corridors beperkt zich echter niet alleen tot de snelweg, distributie en logistiek. De goede verbinding met de Randstad en de regio Arnhem-Nijmegen, en de hoge kwaliteit van leven in de regio, maakt Regio Foodvalley als geheel tot een gewilde woonlocatie. Dit heeft een groot effect op de woningmarkt. Behalve het feit dat Regio Foodvalley een autonome bevolkingsgroei kent, is het een gebied waar een deel van de woonvraag uit andere regio's landt.

Naast kansen zorgen de corridors ook voor ruimtelijke druk. Landschappelijk gezien onderbreken deze verbindingen het landschap en stedelijke gebieden, en treedt op een regionaal niveau versnippering op.

Schematische weergave van de ring van natuurgebieden in en rondom Foodvalley.

Omringd door Natuur

Een van de belangrijkste kwaliteiten van Regio Foodvalley is de ring van natuurgebieden die de regio omarmt: de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug, het rivierengebied en het Eemmeer. Dwars hier doorheen loopt het natte gebied rond het Valleikanaal en de Eem. De Grebbelinie vormt als het ware een groenblauwe ruggengraat door de regio.

Sinds de Middeleeuwen heeft het natuurlijke landschap van de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug veel veranderingen ondergaan. Zo is het heidelandschap het gevolg van de komst van schaapskuddes die overdag graasden op de woeste gronden, en 's nachts op stal de heideplaggen bemestten. De schaapsdriften, waarlangs de schapen terug liepen naar de stallen zijn nog steeds terug te vinden in het landschap, evenals restanten van de toen ontstane zandverstuivingen en heidevelden. Een groot deel van de heide is inmiddels bebost of – in de brongebieden van de vele beekjes - ontgonnen – de lijn Wageningen-Ede-Lunteren-Barneveld-Voorthuizen-Putten markeert de rand van de Veluwse zandgronden, aan de westkant (Rhenen

-Woudenberg-Amersfoort) is de overgang tussen heide/bosgebied en de natte weidegronden nog wat scherper aanwezig in het landschap.

Tussen deze gebieden wordt de regio aaneengeregen door het historische kanaal de Grebbe en de daartoe behorende Grebbelinie, omgeven door blauwgraslanden en andere bijzondere natte natuur. Een deel van het open binnenveld, de Binnenveldse Hooilanden, is onderdeel van deze linie, alsmede een deel van het natuurgebied Blauwe Kamer. Het gebied aan de noordzijde

Ginkelse Heide. Op de voorgrond is de kleurrijke, maar stikstofgevoelige heidevegetatie te zien. Op de achtergrond ligt (aangeplante) bebossing met overwegend naaldbomen.

dat onder invloed stond van de Zuiderzee. Dit gebied is ingepolderd tot Arkemheen en de Nijkerker Polder. Daterend uit de veertiende eeuw is dit een van de oudste en ongerepte polders in Nederland, en uniek door de bochtige sloten en slenken die zijn ontstaan als gevolg van dijkdoorbraken door de Zuiderzee, en het feit dat er heeft nooit ruilverkaveling plaatsgevonden. Dit gebied is tegenwoor-dig aangemerkt als Natura 2000 gebied met een bijzondere waarde voor weidevogels.
De nabijheid van de grote natuurgebieden in Regio Foodvalley is een van de succesfactoren van de regio en draagt bij aan een aantrekkelijk woon- en recreatieklimaat. Tezamen met het nationale belang van de natuurgebieden staat het verbeteren van de ecologische waarden van deze gebieden, alsook het creëren van nieuwe verbindingen tussen deze gebieden hoog op de agenda. Belangrijker is echter dat deze landschappelijke eenheden één samenhangend systeem vormen, verbonden door het water.

Arkemheen. Op de foto zijn een aantal unieke kenmerken van het gebied goed zichtbaar, zoals de rol van het gebied voor vogels, het drassige landschap, alsook de stoomgemaal op de achtergrond die voorheen het water in de polder op peil hield. Tevens zichtbaar op de achtergrond zijn de sloten die de grasvelden afkaderen, met daarlangs de typische knotbomen en rietbeplanting.

Bronnen:
1. *Landbouw op de Veluwe en in de Gelderse Vallei; een Historische Schets, 2003. https:||docplayer.nl|13905037-Landbouw-op-de-veluwe-en-in-de-gelderse-vallei-een-historische-schets.html*
2. *Geschiedenis Grebbelinie: https:||www.grebbelinie.nl|page|200jaar*
3. *Kraats en Binnenveld: Geschiedenis van een bijzonder gebied. Opgehaald via: https:||proefwageningen.nl|geschiedenis-van-kraats-en-binnenveld|*
4. *Natura2000 gebiedsbeschrijving. Opgehaald via: https:||www.natura2000.nl|gebieden|gelderland|arkemheen|arkemheen-archief*
5. *Blauwe Kamer, Grebbeberg en Laarsenberg. Opgehaald via www.utrechtslandschap.nl.*

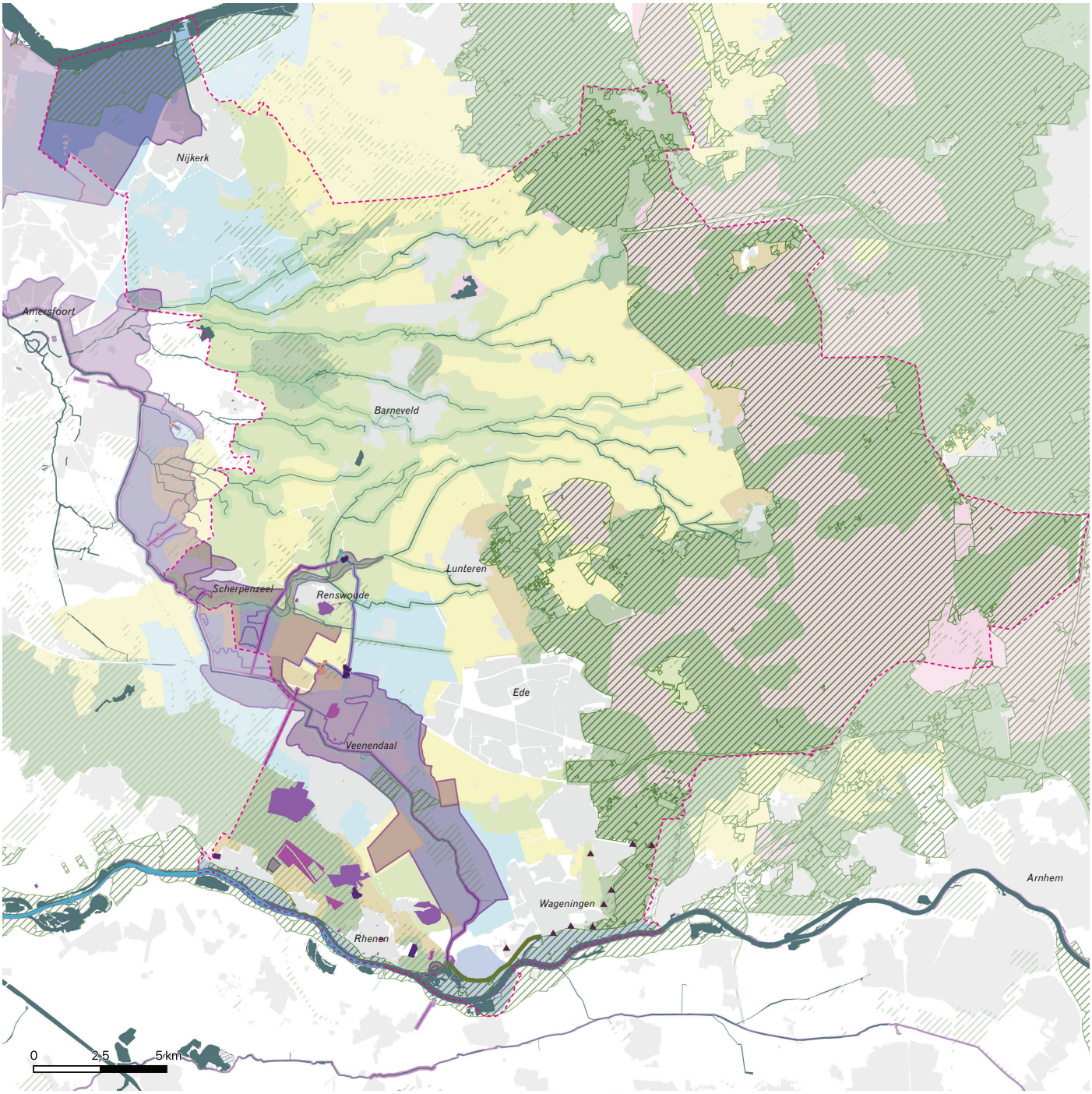

Het Binnenveld wordt gekenmerkt als een waterrijk landschap. Op de foto is het Valleikanaal, welke het Binnenveld doorkruist, te zien, net iets ten zuiden van de Hooilanden.

Blauwe Kamer, zoals gezien vanaf de Grebbeberg. De waterlichamen op de voorgrond zijn voormalige fortgrachten van de Grebbelinie en de zandput van de voormalige steenfabriek die is vergraven ten behoeve van een visbroedplaats.

Op de kaart op de volgende pagina zijn de natuurlandschappen in kaart gebracht – de gearceerde Natura2000 gebieden. Tevens is te zien hoe de Grebbelinie als een soort ruggengraat de nattere natuurgebieden met elkaar verbindt.

Waardevolle natuurlandschappen

- Natura 2000
- NatuurNetwerk Nederland

Landschapstypen FoodValley
RES Foodvalley 2020

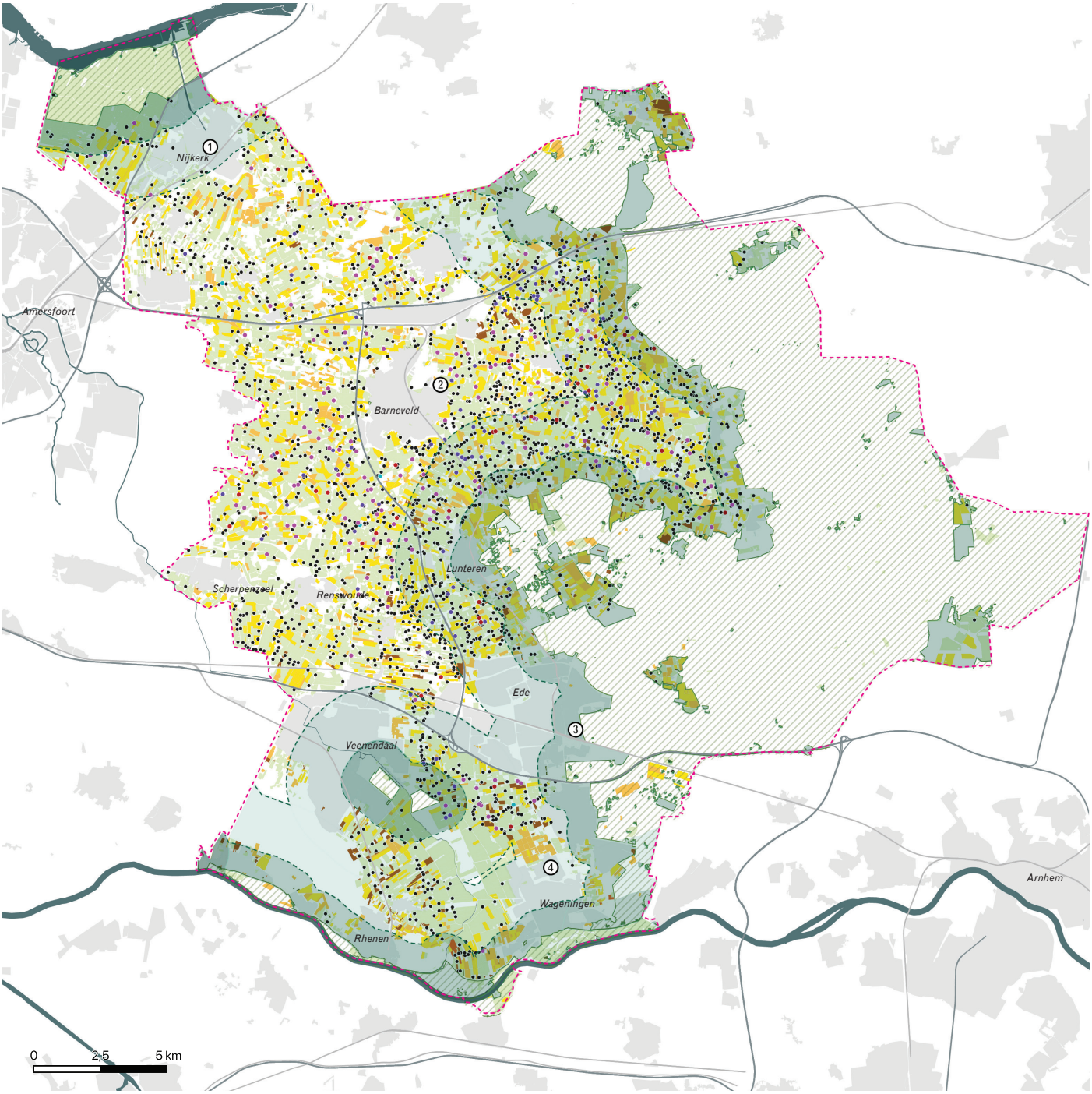
Bos/Heidelandschap
- Bos
- Heide

Agrarisch landschap
- Engen
- Broek/heideontginning
- Kampenlandschap
- Slagenlandschap
- Polderlandschap

Rivierenlandschap
- Komgronden en oeverwallen

Beken
- Beekdalen

Cultuurhistorische elementen
Cultuurhistorische DNA Gelderland
- Militair erfgoed
- Pantherstellung line
- Grebbelinie
- Grebbedijk
- Kastelen en buitenplaatsen *(Bron: Cultuurhistorische Atlas Utrecht)*
- Religieus en funerair erfgoed *(Bron: CHAT*
- Fort *(Bron: CHAT)*
- Buitenplaats *(Bron: Gelders Arcadië)*

Bovenstaande kaart toont het agrarisch landgebruik in de regio, en de vele hokveehouderijen binnen enkele kilometers van kwetsbaar Natura2000 gebied.

Gewassen

- Boomkwekerij
- Akkerland
- Fruitkwekerij
- Boomgaard
- Mais
- Grasland

Bufferzones rond Natura 2000

- Natura2000
- 1 km buffer Natura 2000
- 3 km buffer Natura 2000

NH3 emissies door Vee

I-GO Veehouderijen 2019 voor Gelderland; Veehouderijen Utrecht zijn m.b.v. TOP 10NL en satellietbeelden handmatig in kaart gebracht, excl. groot vervuilers. Grote vervuilers bepaald o.b.v. methodologie Estrada & Voogt (2020)

Kleine vervuilers (< 4.000 kg NH3/jaar)

- Veehouderijen (alle types)

Grote vervuilers (> 4.000 kg NH3/jaar)

- Varkens
- Kippen
- Rundvee
- Schapen
- Geiten

Kennis rond Food

1. Food Academy Nijkerk
2. Poultry Innovation Lab
3. World Food Center
4. Campus Wageningen UR

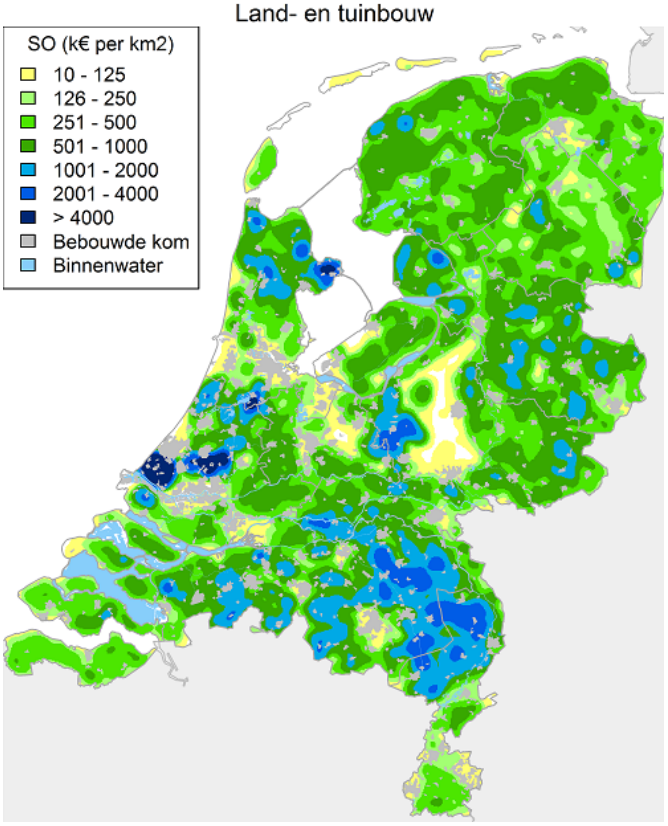
Landbouw als Identiteitsdrager

De agrifood sector is een belangrijke economische en culturele drager van Regio Foodvalley, maar het landelijk gebied is verre van uniform. De regio wordt gekenmerkt door een grote variatie aan bijzondere cultuurlandschappen. Deze variatie is het resultaat van een rijke geschiedenis en een diversiteit in bodemsoorten.

De geschiedenis van de landbouw in Regio Foodvalley gaat tenminste terug tot de Middeleeuwen en valt grotendeels te verklaren door de gunstige bodemeigenschappen – niet te droog en niet te nat – van de zandgronden op de flanken van de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe. Hoewel het merendeel van de boerderijen op dit moment veehouderij is, was vee voorheen minder prominent aanwezig, en voornamelijk gehouden vanuit de noodzaak om de heideontginningen te bemesten. Door de groeiende internationale handel in de tweede helft van de negentiende eeuw stegen de prijzen van veehouderijproducten sneller dan die van akkerbouwproducten en werd vee dominanter in de regio. Samen met een toename in het aantal erfgenamen in boerengezinnen door gezondere leefcondities, kregen de heide-ontginningen in de negentiende eeuw hierdoor hun huidige landschapsbeeld met talrijke intensieve veehouderijen. Op dit moment worden de voormalige heide-ontginningen gekenmerkt door gemengde landbouw met een enorm hoge dichtheid van hokvee aan de oostkant van de regio tegen de Veluwe aan.

Ruimtelijke verdeling van de standaardopbrengst (SO), 2017

Land- en tuinbouw

Op de kaart hierboven is te zien dat de opbrengst van de landbouw in Foodvalley, en in het bijzonder nabij de Veluwe, een van de hoogste is in het land.

Deze luchtfoto van de Veluweflank laat de typische onregelmatige verkaveling zien van de heide-ontginningen zien, alsook de enorm hoge dichtheid van agrarische bebouwing. Verder is de afwisseling tussen grasland en bouwland (waarschijnlijk voor mais t.b.v. veevoeder) ook goed te zien.

De zandgronden in de regio worden getypeerd door engen en het kampenlandschap. Deze cultuurlandschappen vallen beide onder het essenlandschap, en verschillen in het feit dat een kamp een enkele grondbezitter heeft, terwijl een eng gedeeld wordt door meerdere agrariërs. Essen ontstonden

in zand- en rivierkleigronden op plekken waar de grond geschikt was als bouwland door een gunstige grondwaterstand. Zij worden gekenmerkt door een onregelmatige verkavelingsstructuur, en het ontbreken van heggen en houtwallen, wat zorgt voor een grootschalige indruk. Het grondgebruik van het essenlandschap is zowel bouwland als weiland.

In de lager gelegen delen van Regio Foodvalley, met name op de veengebieden

Luchtfoto van het landelijk gebied nabij Renswoude. Op de foto de onregelmatige verkavelingsstructuur en de gemengde landbouw, wat typisch is voor het kampenlandschap, goed zichtbaar.

rondom Veenendaal en Nijkerk, overheerst het rechtlijnig slagenlandschap.
Het slagenlandschap is ontstaan uit veenontginningen, en werd vanuit de hoger gelegen dekzandruggen het veengebied ingetrokken. Het slagenlandschap is te herkennen aan een lange, rechte percelen gescheiden door sloten. Ook nu onderscheid het grondgebruik zich nog van de heideontginningen en de essen, het bestaat voornamelijk uit grasland en melkvee.

De agrarische identiteit en geschiedenis is ook duidelijk zichtbaar in de stedelijke gebieden van de regio. Steden zoals Wageningen, Ede en het dorp Lunteren zijn bijvoorbeeld oorspronkelijk ontstaan als nederzettingen van boerderijen rondom een brink, waar voorheen een drinkpoel voor het vee was. Ook in recentere tijden heeft de landbouw haar sporen achter gelaten in het stedelijk gebied; in meerdere gemeenten zijn veevoederfabrieken in centrumgebieden geplaatst. De diversiteit aan landschappen en landbouwtypen in de omgeving was één van de redenen om de Landbouwhogeschool – voorloper van de WUR – te vestigen in Wageningen.

Luchtfoto van het slagenlandschap tussen Rhenen en Veenendaal, te herkennen aan de lange rechte percelen van grasland, gescheiden door sloten.

In Barneveld (afgebeeld op foto), Nijkerk en Wageningen liggen veevoederfabrieken dichtbij het centrum. De grote bouwvolumes van de fabrieken accentueren het agrarische karakter van de regio.

Bronnen:
1. *Landbouw op de Veluwe en in de Gelderse Vallei; een Historische Schets, 2003. Opgehaald via: https:|| docplayer.nl|13905037-Landbouw-op-de-veluwe-en-in-de-gelderse-vallei-een-historische-schets.html*
2. *Inlegvel Slagenlandschap. Opgehaald via: https:|| www.landschapsbeheergelderland.nl|wp-content| uploads|Inlegvel-erfbeplanting-Slagenlandschap.pdf*
3. *Inlegvel Kampenlandschap. Opgehaald via: https:|| www.landschapsbeheergelderland.nl|wp-content| uploads|Inlegvel-erfbeplanting-Kampenlandschap.pdf*
4. *https:||www.landschapsbeheergelderland.nl| wp-content|uploads|Inlegvel-erfbeplanting-Ontginningslandschap.pdf*
5. *Nederzettingsgeschiedenis en Bezitsverhoudingen in het Kampenlandschap. Opgehaald via: https:||www. rug.nl|research|kenniscentrumlandschap|mscripties| masterscriptie_marlous_diederiks_gelderse_vallei. pdf.pdf*
6. *Beeldkwaliteitsplan Utrechtse Heuvelrug. Opgehaald via: https:||debilt.raadsinformatie.nl| document|6700903|1|Beeldkwaliteitsplan_Bijlage1-Plan_hoofdstuk_3*

Food als basis voor het regionale economische ecosysteem

De grote aanwezigheid van landbouw en voedselverwerking in de regio maakt dat er een stevig economisch ecosysteem rondom food is ontstaan. De landbouw zelf heeft gemiddeld -na enkele glastuinbouwgebieden- de hoogste SO (standaardopbrengst) per hectare van Nederland. Het ecosysteem hier omheen bestaat uit bedrijven uit vrijwel alle sectoren: van het agrarische bedrijfsleven, tot kennisinstellingen, groothandels, veevoederproductie, agritech, distributie en zorg op het gebied van voeding. Dit brede, kennis-gedreven ecosysteem maakt de regio tot een van de meest innovatieve AgriFood centra ter wereld. Het is dan ook precies het innovatieve AgriFood profiel dat de regio wil bekrachtigen.

Binnen dit ecosysteem bestaat er een verschil tussen het noorden en het zuiden van de regio. Door kennisinstellingen zoals Wageningen UR, de ICT campus in Veenendaal, FrieslandCampina, wordt het zuiden van de regio over het algemeen als kennisintensiever beschouwd dan het noorden. Het noorden is daarentegen meer gericht op de toepassing van kennis, zoals de Food Academy Nijkerk en het Poultry Expertise Centre en andere onderdelen van de Aeres Campus in Barneveld.

Door recente ontwikkelingen, zoals onder meer de afname in het aantal agrarische bedrijven en de stikstofproblematiek, staat de landbouw onder druk. In deze regio liggen boerenbedrijven en natuur dicht bij elkaar. Overheidsbeleid zal leiden tot een lagere veebezetting, terwijl de eisen voor dierwelzijn verder toenemen. Ook komen er steeds meer niet-agrarische bedrijven en losse woningen in het buitengebied, wat enerzijds bij kan dragen aan de (economische) veerkracht en vitaliteit van het buitengebied, maar wat ook een risico op fricties oplevert. Met clustervorming en regionale samenwerking binnen het agrarisch ecosysteem te faciliteren vindt Regio Foodvalley unieke antwoorden voor de toekomst van de landbouw. Dit vraagt naast een economische, ook om een ruimtelijke benadering.

Bronnen:
1. *Strategische Agenda Foodvalley 2020-2025. Opgehaald via: https://www.regiofoodvalley.nl/fileadmin/regiofoodvalley.nl/documenten/Strategische_Agenda_2020-2025_-_Definitief.pdf*

De campus van de Universiteit van Wageningen is het epicentrum van de kennisinfrastructuur rondom landbouw en voeding.

De ICT Campus van Veenendaal geeft de stad een complementaire functie in het regionale ecosysteem door diensten te verlenen in de Agro & Food sector op het gebied van informatietechnologie.

Het Hippisch Centrum in Kootwijkerbroek is de praktijklocatie van het Aeres MBO.

Barneveld is het centrum van de pluimveeteelt in Nederland. Sinds een aantal jaar hebben verschillende partijen de handen in een geslagen voor het Poultry Expertise Center, en het daartoe behorende Poultry Innovation Lab. Op de foto is Rondeel Barneveld afgebeeld.

De campus van Wageningen is niet alleen van internationale allure voor studenten, maar ook voor bedrijven zoals Friesland-Campina en Unilever.

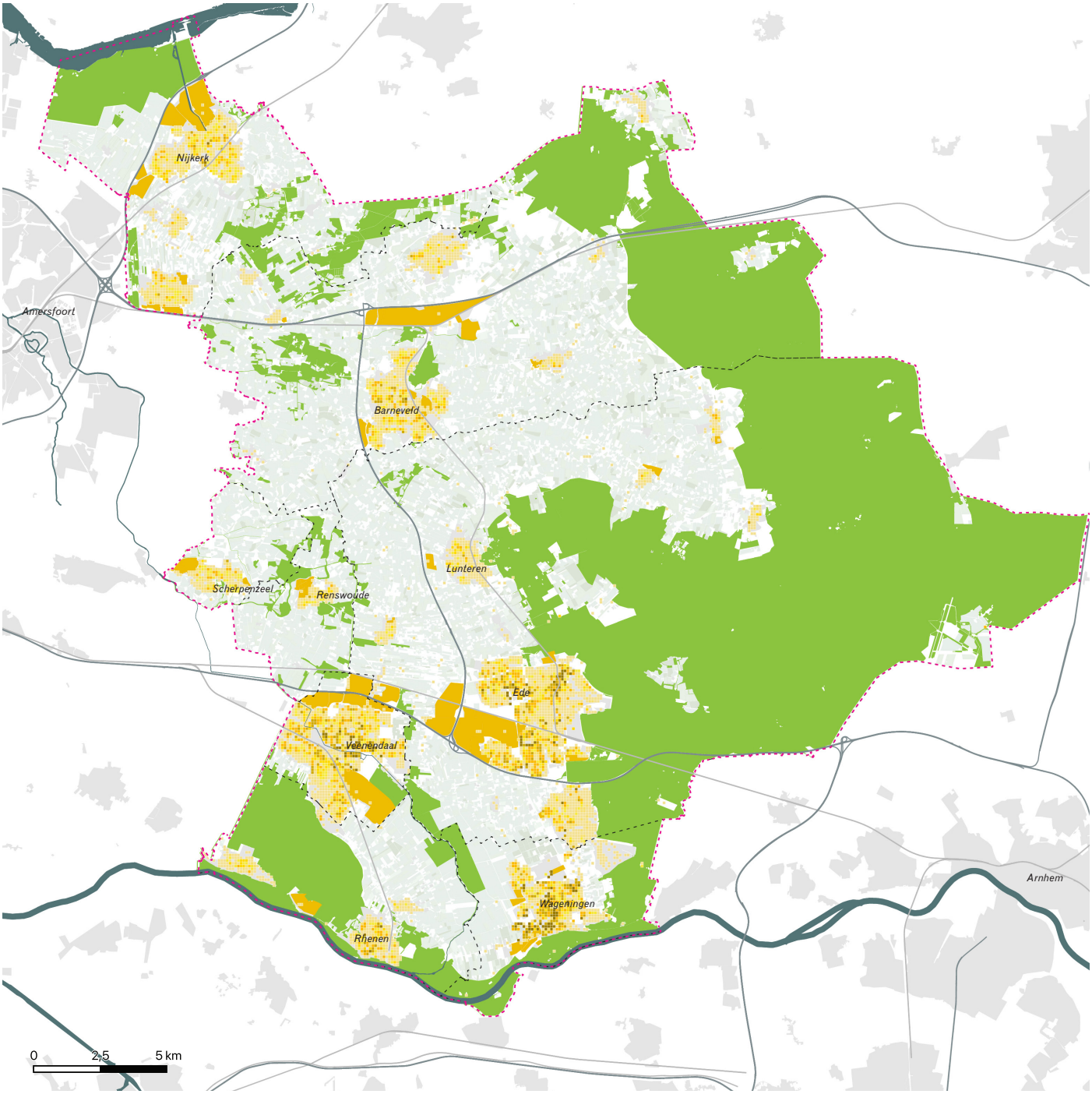
In Regio Foodvalley wordt hard gewerkt aan het start-up klimaat. Op de campus van Wageningen is recent Plus Ultra II opgeleverd, een Start-Up Incubator verbonden aan StartLife.

Ziekenhuis de Gelderse Vallei in Ede is een van de grootste werkgevers in de regio en geldt als epicentrum voor zorg op het gebied van gezonde voeding.

Met bedrijven zoals Arla en Bieze Food Groups, profileert Nijkerk zich als voortrekker in de voedselproductie

Bovenstaande kaart toont het ruimtegebruik in de regio onderverdeeld naar thema.

Aantrekkelijk woongebied

De woningmarkt in de regio wordt steeds meer bepaald door omgevingsdynamiek. De oververhitting van de woningmarkt in omliggende steden Utrecht, Amersfoort en (in mindere mate) Arnhem zorgen ervoor dat naast de autonome groei, ook forensen een woning zoeken in de regio. De goede bereikbaarheid, de afwisseling van stedelijke, dorpse en landelijke woonmilieu's, sterke lokale werkgelegenheid, een gevarieerd woningaanbod en het goede voorzieningenniveau geven Regio Foodvalley een aantrekkelijk woonklimaat.

De huidige woningvoorraad is over het algemeen suburbaan of dorps te noemen, met een grote meerderheid van grondgebonden gezinswoningen. Enkele wijken – met name in Veenendaal en Ede – kennen hoogbouw.

De samenstelling van de woningvoorraad naar financieringscategorie (huur/koop) en typologie verschilt vrij sterk per kern. Met name is er het onderscheid tussen steden en 'plattelandsdorpen'. Dit geldt zeker ook voor het aandeel sociale huur. Over het algemeen is de woningmarkt erg krap. De behoefte aan woningen kent een lichte kanteling naar andere typologieën, naast hoogwaardige appartementen gaat het bijvoorbeeld over levensloopbestendige woningen, flexwoningen voor arbeidsmigranten en huurwoningen in het midden- en lage segment. Regio Foodvalley is onderdeel van twee woningmarktregio's: Foodvalley en Amersfoort-Noord-Veluwe-Zeewolde. In deze verkenning is de woningmarkt per gemeente beschouwd, maar er wordt ook gekeken wat voor de regio als geheel geldt.

Dit zicht op Rhenen illustreert de dorpse woonmilieu's waar Foodvalley rijk aan is, alsook de nabijheid tot het platteland.

Veenendaal is als een van de grotere steden in de regio een belangrijk voorzieningencentrum voor de regio.

Nieuwe buitenplaats Wittenoord, een voorbeeld van landelijk wonen in de regio.

Enka Ede, een voorbeeld van transformatie van industriëel erfgoed

2.2. RUIMTELIJKE OPGAVEN

Toenemende ruimtevraag: koppelkansen benutten, ruimtelijke kwaliteit versterken

Tijdens de eerste fase van deze verkenning is duidelijk geworden dat de ruimtelijke toe-komst van Regio Foodvalley sterk wordt gedreven door drie transformatieve opgaven: de landbouwtransitie, klimaatadaptatie en energieopwekking, en de verstedelijkingsopgave. In de ruimtelijke prognose zijn de opgaven in Regio Foodvalley ruimtelijk-kwantitatief opgetekend. Een – wellicht voor de hand liggende – conclusie is: de totale vraag is groter dan de beschikbare ruimte.

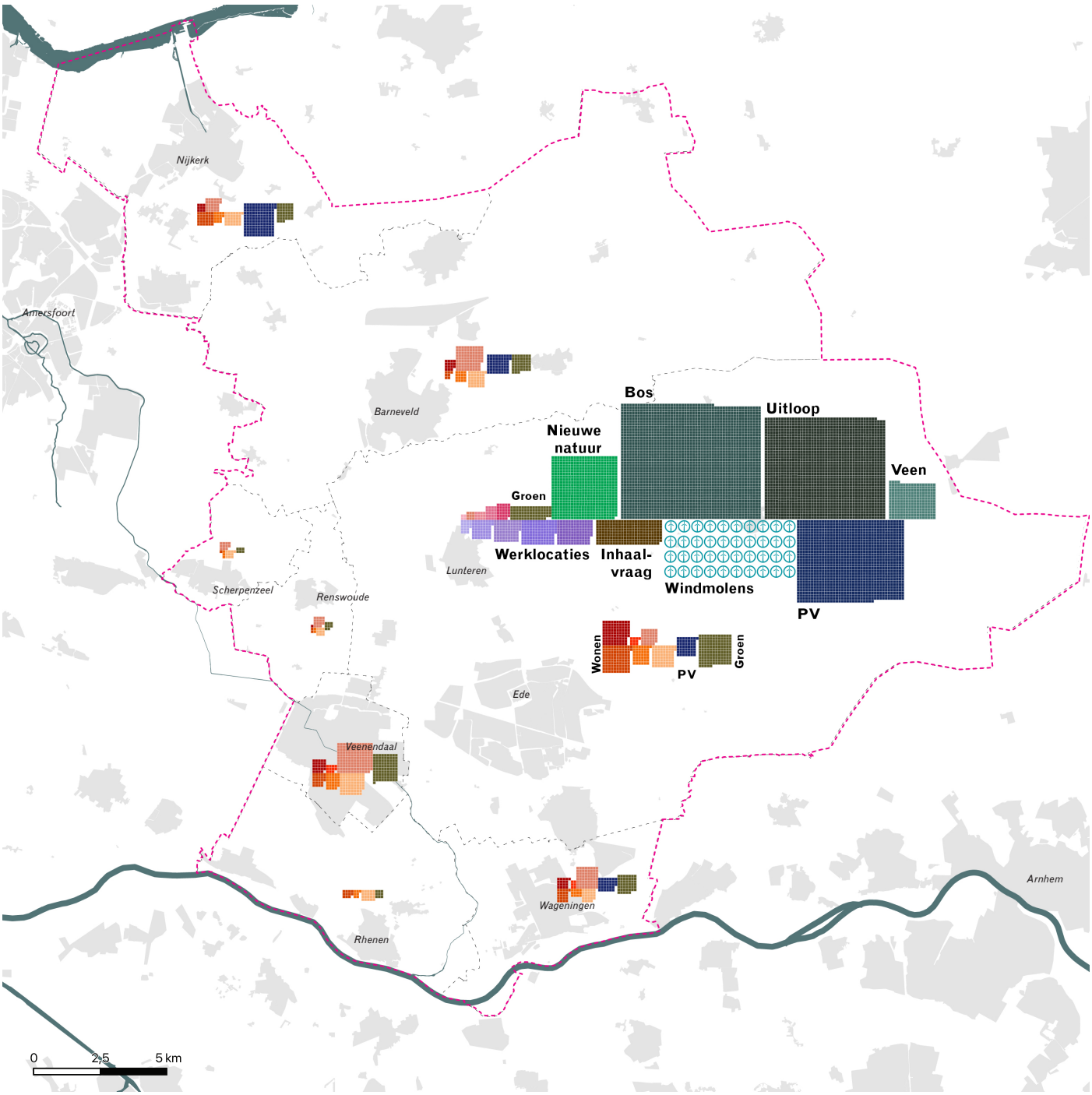
De **landbouwtransitie** wordt gedreven door drie zaken: autonome processen van schaalvergroting, vermindering van stikstofuitstoot en een transformatie naar kringlooplandbouw. De landbouwtransitie zal met name in noordelijk Foodvalley grote impact hebben. Ruimtelijk betekent dit vooral dat het aantal bedrijven en de hoeveelheid vee in de regio af zal nemen. Dit betekent echter niet dat de hoeveelheid landbouwgrond en stallen evenredig af zal nemen, een deel wordt overgenomen door andere bedrijven die vergroten. De bedrijven die overblijven zullen meer gericht zijn op natuurinclusieve landbouw en/of intensieve grootschalige kringloopbedrijven. Effect hiervan is dat de ruimtevraag voor landbouw enerzijds af zal nemen dankzij een kleiner benodigd areaal mais en grasland, maar toe zal nemen door extensivering van de overige landbouw. Netto is er sprake van een toename van de ruimtevraag door landbouw. Bovendien zal landschappelijke inpas-sing – meer landschapselementen, betere toegankelijkheid, etc – uiteindelijk ook voor extra ruimtevraag zorgen. Gezien de nauwe samenhang in het agrosysteem, de economische waarde van het geheel en de maatschappelijk waarde van boeren als landschapsbeheerders, wenst de regio een levensvatbare solide basis van het agrosysteem te behouden.

Klimaatadaptatie en energieopwekking zijn twee kanten van dezelfde medaille. De regio heeft afgesproken tot 2030 0,75 TWh energie op te wekken, waardoor er een groot areaal aan zonnepanelen geplaatst gaat worden en er een aantal grote windturbines geplaatst gaan worden. Dit legt druk op andere ruimtelijke opgaven. De opgave na 2030 is nog groter, hier zijn nog geen afspraken over. Klimaatverandering heeft effect op bestaande en nieuwe steden, er zal binnenstedelijk ruimte voor gereserveerd moeten worden. Ook in het landelijk gebied moeten maatregelen getroffen worden. Zo kunnen verbrede beekdalen als een spons fungeren waardoor wateroverlast in de kernen vermindert. Hier ligt een logische koppeling met ontwikkeling van robuuste natuur.

De **verstedelijkingsopgave** bestaat uit een samenhangend pakket van benodigde ontwikkelingen om aan de woonbehoefte (circa 40 000 woningen, ter vergelijking: een stad als Veenendaal telt circa 28.000 woningen) in de regio te voorzien en tegelijkertijd aantrekkelijke, gezonde en leefbare woonmilieus te creëren. Om een vitale en veerkrachtige regio te blijven dient hierbij ook ruimte gemaakt te worden voor werkplekken, voorzieningen en bereik-baarheid.

De uitdaging met betrekking tot de hiervoor benoemde drie transities zit in het vinden van koppelkansen en het versterken van ruimtelijke kwaliteit. De geprognotiseerde ruimteclaims tellen immers niet allemaal

Ruimtebehoefte lange termijn - 2040-2050

Projectie van de ruimtebehoefte voor de lange termijn. Waar mogelijk is dit per gemeente onderscheiden, het grootste deel is op regionaal niveau geprojecteerd.

Wonen
Stec - woonbehoefte regio Foodvalley (2020)
Woonbehoefte tot 2040 (1.118 ha)

Grondgebonden	Sociale huur (139)	Vrije sector huur (10)	Koop (375)
Appartementen	Sociale huur (198)	Vrije sector huur (124)	Koop (272)
Inhaalvraag (215 ha)			

Economie
Ecorys Langjarige Prognose ruimtevraag bedrijventerreinen (2019)
Foodvalley Kantoren visie 2019-2024 (2019)

Ruimtevraag Kantoormilieus tot 2030
- Campusmilieu (4)
- Bovenlokaal kantorenpark (9)
- Solitair verspreid (12)
- Zicht/snelweglocaties (20)
- Centrummilieu (29)
- Totaal (74)

Ruimtevraag Bedrijventerreinen tot 2040
- Hoogwaardig (18)
- Industrieel (51)
- Agrifood (76)
- Logistiek (113)
- Klassiek gemengd (114)
- Totaal (372)

Energie
Energievisie 2050 Foodvalley, 2019. Gemiddelde van Energievisie Foodvalley en Gelders Energieakkoord gehanteerd: 2,5 TWh. Verhouding wind|zon: 30% | 70%.

Zon op land (1.434 ha)
Getallen opbrengst|ha uit RES Bijlage Cijfermatige Onderbouwing, 2020.

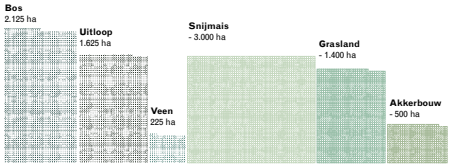
Windturbines in 2050
Aantal ligt rond de 40 windturbines van 5,6 MW. Getallen opbrengst|ha uit RES Bijlage Cijfermatige Onderbouwing, 2020.

Natuur en Klimaat
Omgevingsverordening Provincie Gelderland (2019), Natuurbeheerplan Provincie Utrecht (2020), Nota Ruimte (Ministerie VROM, 2006)

125m² per woning toe te voegen groenstructuur nieuwbouw = 455 ha

Te realiseren NatuurNetwerk = 551 ha

Landbouw
Verkenning naar ruimtegebruik landbouw 2050 voor regio Foodvalley (2020)

bij elkaar op; zo kan natuurinclusieve landbouw door middel van slimme ruimtelijke koppelingen gecombineerd worden met interventies ten behoeve van de klimaat- en energieopgave en recreatie. Bovendien zal de toekomstige ruimtevraag niet alleen maar ruimte in beslag nemen in open gebied, zij kan ook een plek krijgen door verdichting en transformatie van verouderde functies in bestaand stedelijk gebied, of het toevoegen van landschapselementen in landbouwgebied. Voor het verzilveren van koppelkansen doemen echter een aantal onzekerheden en dilemma's op:

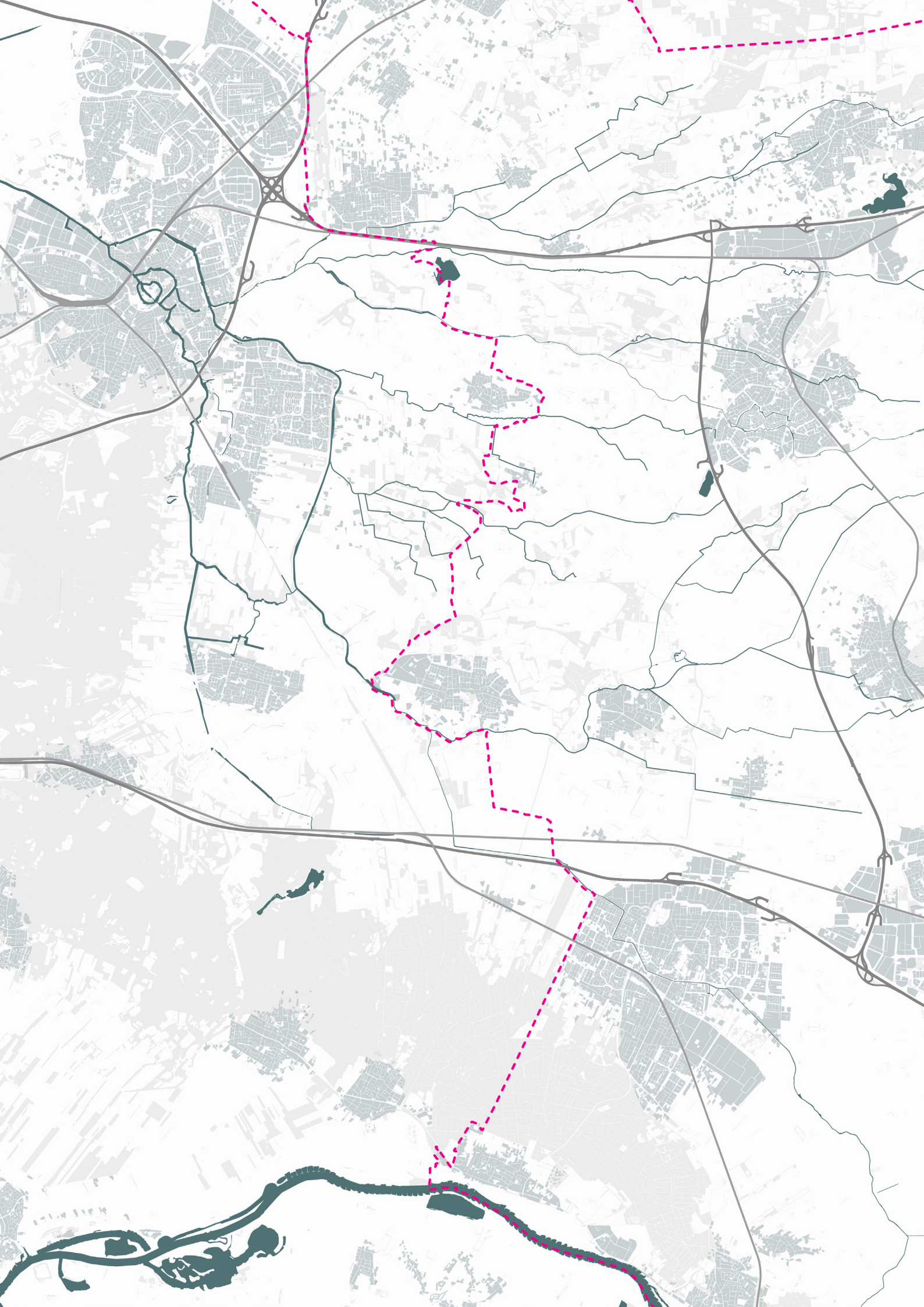
- De manier waarop de ruimtevraag van de landbouw zich zal ontwikkelen hangt sterk af van nationaal beleid met betrekking tot enerzijds de grootte van de veestapel en anderzijds de ambities met betrekking tot kringlooplandbouw. Simpel gezegd: kringlooplandbouw met behoud van de veestapel betekent meer ruimtebehoefte voor voedergewassen (grasland), omdat eiwitkringlopen gesloten dienen te worden. Met een grote inkrimping van de veestapel neemt de behoefte hieraan juist af.
- Er is behoefte aan ruimte voor woningen en werkplekken. Deze concurreren deels om dezelfde locaties: goed bereikbaar, centraal gelegen. Veel 'oude' bedrijventerreinen zijn in beeld om te transformeren naar een woonwijk, maar hiermee neemt de ruimte voor werken alleen maar af, en dus de ruimtedruk elders toe.
- Het agrarisch buitengebied leent zich als uitloopgebied voor groeiende steden. Dit legt echter ook opgaven neer voor de landbouw. Het meer toegankelijk maken van agrarisch gebieden voor wandelaars en fietsers kost ruimte, en sommige agrariërs zijn bang dat deze recreatie mogelijk voor verspreiding van ziekten zorgt.
- De vele ruimtelijke ontwikkelingen die op stapel staan hebben groot effect op de energievraag en het energiesysteem. Deze ontwikkelingen bepalen echter ook waar ruimte overblijft voor energieopwekking (en andersom: de nu geplande energieopwekking bepaalt ook waar ruimte is voor andere ontwikkelingen). Deze wisselwerking vraagt continu aandacht en zal een steeds bepalendere factor worden in ruimtelijke ontwikkeling.
- Door klimaatverandering is voor iedere stedelijke ontwikkeling extra ruimte nodig voor adaptatie, bijvoorbeeld waterinfiltratie. Hierdoor gelden traditionele dichtheden en bijbehorende grondexploitaties niet meer, en moet goed nagedacht worden waar de benodigde ruimte een plek krijgt.
- Biodiversiteitsherstel zorgt eveneens voor een ruimteclaim, zowel het creëren van corridors tussen natuurgebieden als natuurinclusiviteit in alle ruimtelijke ontwikkelingen.

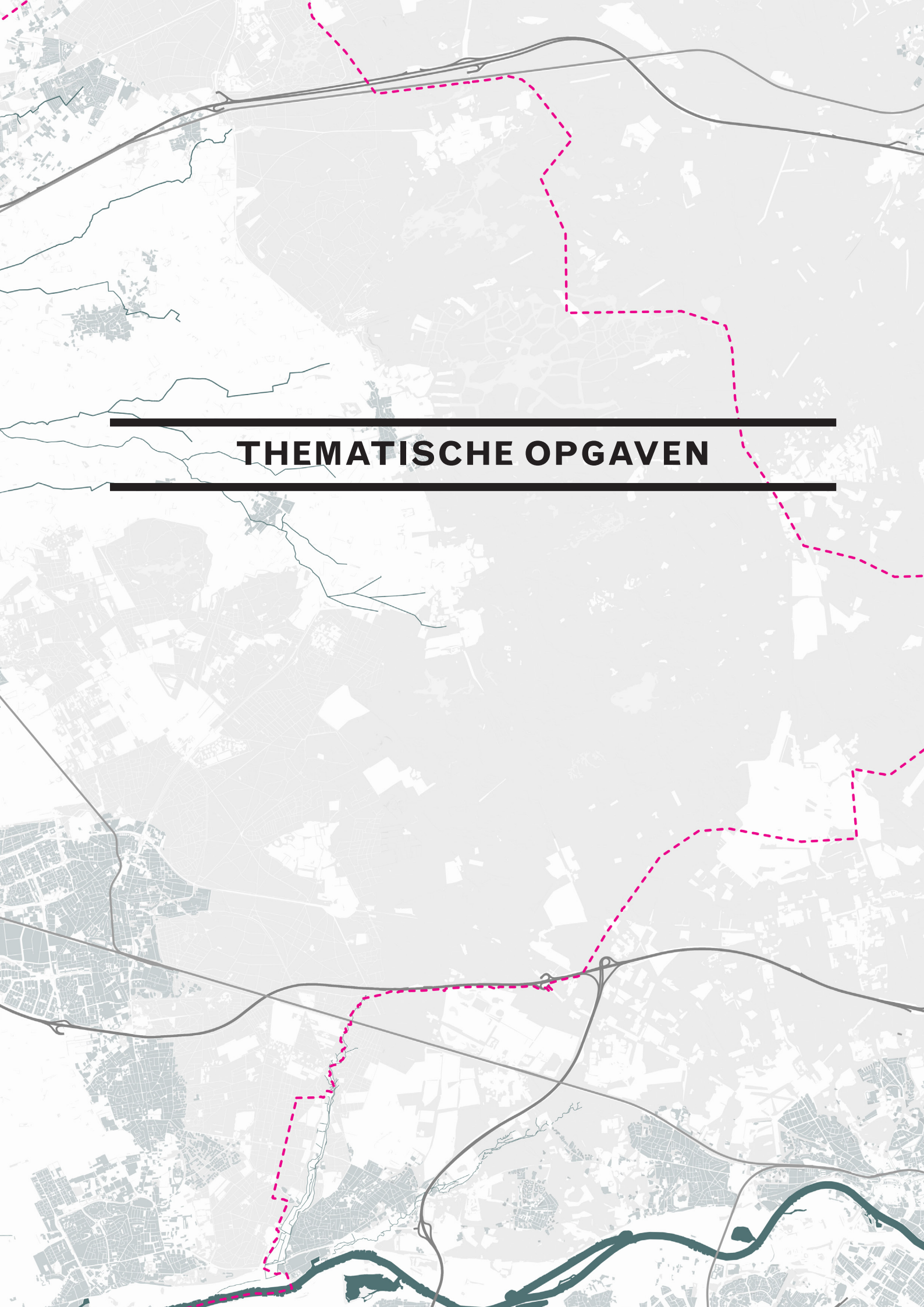
Hoe om te gaan met deze behoefte en bijbehorende onzekerheden? De ruimtelijke identiteit van de regio kan een handvat bieden om op lange termijn de kwaliteit te behouden en versterken. Door deze vast te leggen en door te ontwikkelen in een ruimtelijk raamwerk ontstaan er mogelijkheden om bovenstaande onzekerheden een plek te geven, en tegelijkertijd het unieke karakter van de regio te benutten en versterken.

2.3. UITGANGSPUNTEN

De Regio Foodvalley heeft unieke landschappen en karakteristieke dorpen en steden. Onze ambitie is om de uitdagingen die er zijn zo te benutten dat het de identiteit van de regio versterkt. Op basis van de hiervoor beschreven opgaven, zijn de volgende generieke uitgangspunten geformuleerd:

- Regio Foodvalley wordt gekenschetst door woon- en werkmilieus die afwisselend stedelijk en dorps van karakter zijn, ingebed in een groene, agrarische omgeving met gevarieerde natuur en landschapstypen. De ruimtelijke uitdagingen die op de regio afkomen willen we benutten om deze identiteit te behouden en te versterken.
- Regio Foodvalley is een regio waar je wilt wonen, niet waar je woont omdat je elders geen (betaalbare) woning kan vinden. Daarom wordt ingezet op een breed scala aan kwalitatieve stedelijke én landschappelijke woonmilieus. Dit betekent ook dat wonen en werken met elkaar in balans moeten blijven.
- De Grebbelinie vormt als het ware de groenblauwe ruggengraat van de natuurgebieden in Regio Foodvalley: zij verbindt Arkemheen, het Binnenveld en De Blauwe Kamer met het rivierengebied, de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug. Deze gebieden hebben eigenstandige waarde maar vervullen ook essentiële functies als het gaat om o.a. biodiversiteit, klimaatverandering en recreatie en verdienen het om zoveel mogelijk beschermd, versterkt en verbonden te worden.
- Meer dan gemeentegrenzen zijn landschappelijke karakteristieken en bereikbaarheid leidend voor het plannen van woon- en werkmilieus
- Food is een belangrijke identiteitsdrager voor de regio. De landbouwtransitie kan niet los gezien worden van andere ontwikkelingen in de regio, zoals verstedelijking. Transitie heeft als doel de landbouw te verduurzamen en vitaal te houden, maar wordt ook aangegrepen om ruimte te vinden voor natuur, wonen, werken, kennisontwikkeling en energie. Deze processen moeten elkaar helpen om sneller, tegen lagere kosten en meer in samenhang de gewenste doelen te bereiken.
- Landbouw-, woon-, klimaat- en energievraagstukken worden gezamenlijk en regionaal aangepakt om tot een aantrekkelijk en groen woon-werklandschap te komen.
- De bodem- en watercondities in de regio zijn -met het oog op klimaatverandering- van dusdanig belang, dat deze uitgangspunt vormen voor ruimtelijke ontwikkelingen en condities meegeven voor de invulling van deze ontwikkelingen.

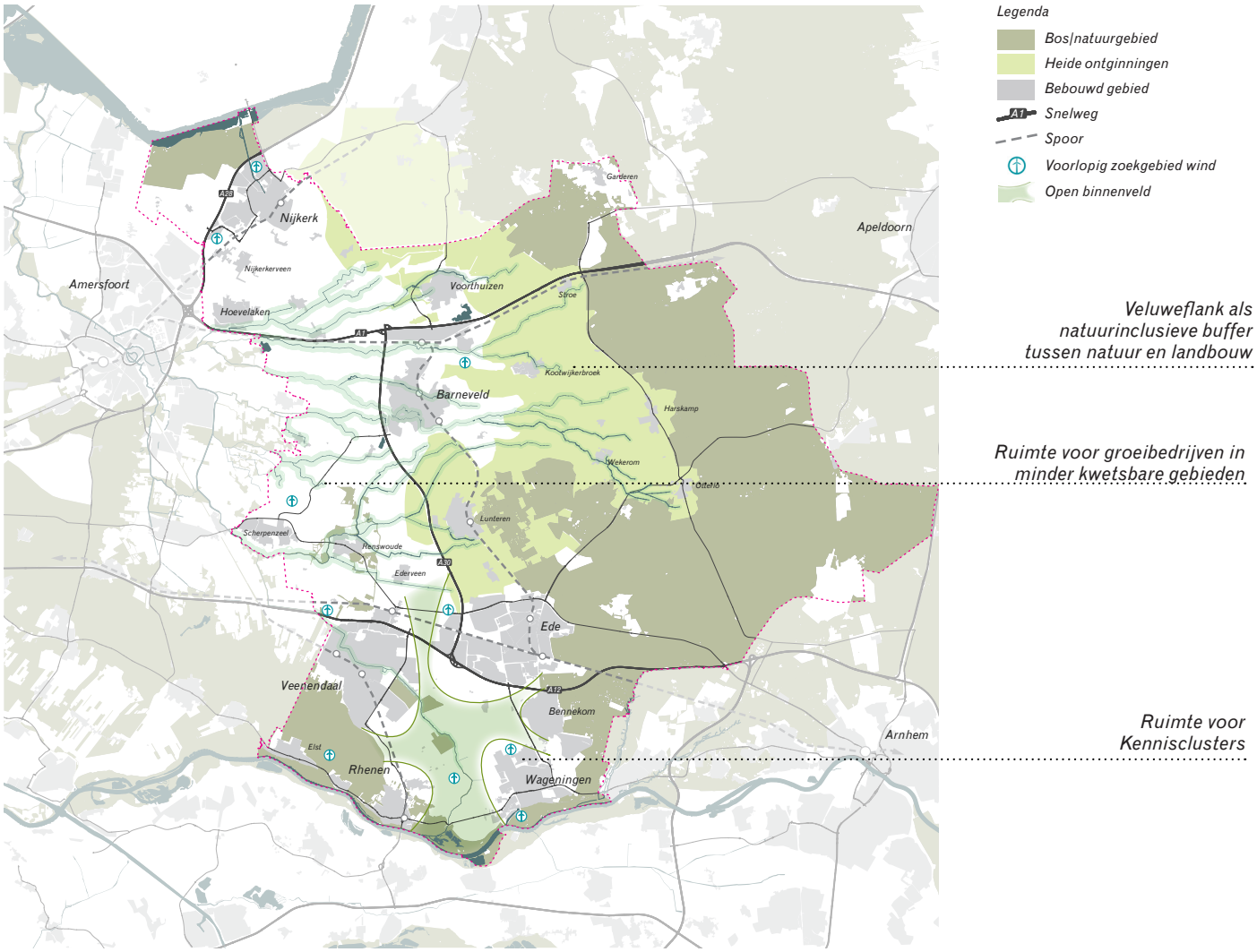
THEMATISCHE OPGAVEN

3.1. INLEIDING

Wat zijn de opgaven die er liggen voor de regio, waarop gezamenlijke afstemming nodig is? En wat zijn programmatische kansen die dit oplevert? Voor de thema's landbouw, natuur en klimaat, werken, wonen, energietransitie en bereikbaarheid liggen er een aantal specifieke uitdagingen die aandacht nodig hebben. Dit zijn uitdagingen die grensoverstijgend zijn en uniek zijn voor Regio Foodvalley als regio.

Hoofdstuk 3 geeft een thematisch ingedeeld overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen en mogelijke ambities die verder verkend dienen te worden op regionaal niveau, en waar mogelijk op termijn een regionale aanpak voor nodig is.

3.2. OPGAVEN

Food

Regionale landbouwstructuur: natuurbufferzones en groeibedrijven

Het landelijk gebied is van grote waarde voor de regio, zowel voor landbouw als natuur. Sinds de stikstofproblematiek extra urgent is geworden, is het echter evident dat deze twee werelden op dit moment niet goed samengaan. Dit thema is iets waar Regio Foodvalley in uit kan blinken.

Om de landbouw op de flanken van de Veluwe en Utrechtse Heuvelrug te behouden, is het zaak om te werken aan meer natuurinclusieve vormen van landbouw in een natuurbufferzone. Hiervoor is op regionaal niveau herstructurering nodig van landbouwbedrijven. Met een regionale aanpak kunnen mogelijk ook ambities met betrekking tot de energietransitie, de woonvraag en klimaatadaptatie een plek vinden in deze gebieden. Een integrale aanpak van deze gebieden heeft onder andere als voordeel dat er meer financieel draagvlak kan zijn door afroming van de verhoogde grondwaarde voor de benodigde transities in de landbouw, waardoor de landbouw vitaal blijft. Hierbij dient verkend te worden wat mogelijk is binnen de huidige regelgeving en financieringsmogelijkheden, en dient mogelijkerwijs aangesloten te worden bij de lobby om deze aan te passen op landelijk niveau.

Integrale aanpak landbouw, natuur, verstedelijking en recreatie

De zoektocht naar nieuwe landbouwvormen - minder uitstoot, meer natuurinclusief- met het bijbehorende verdienmodel gaat

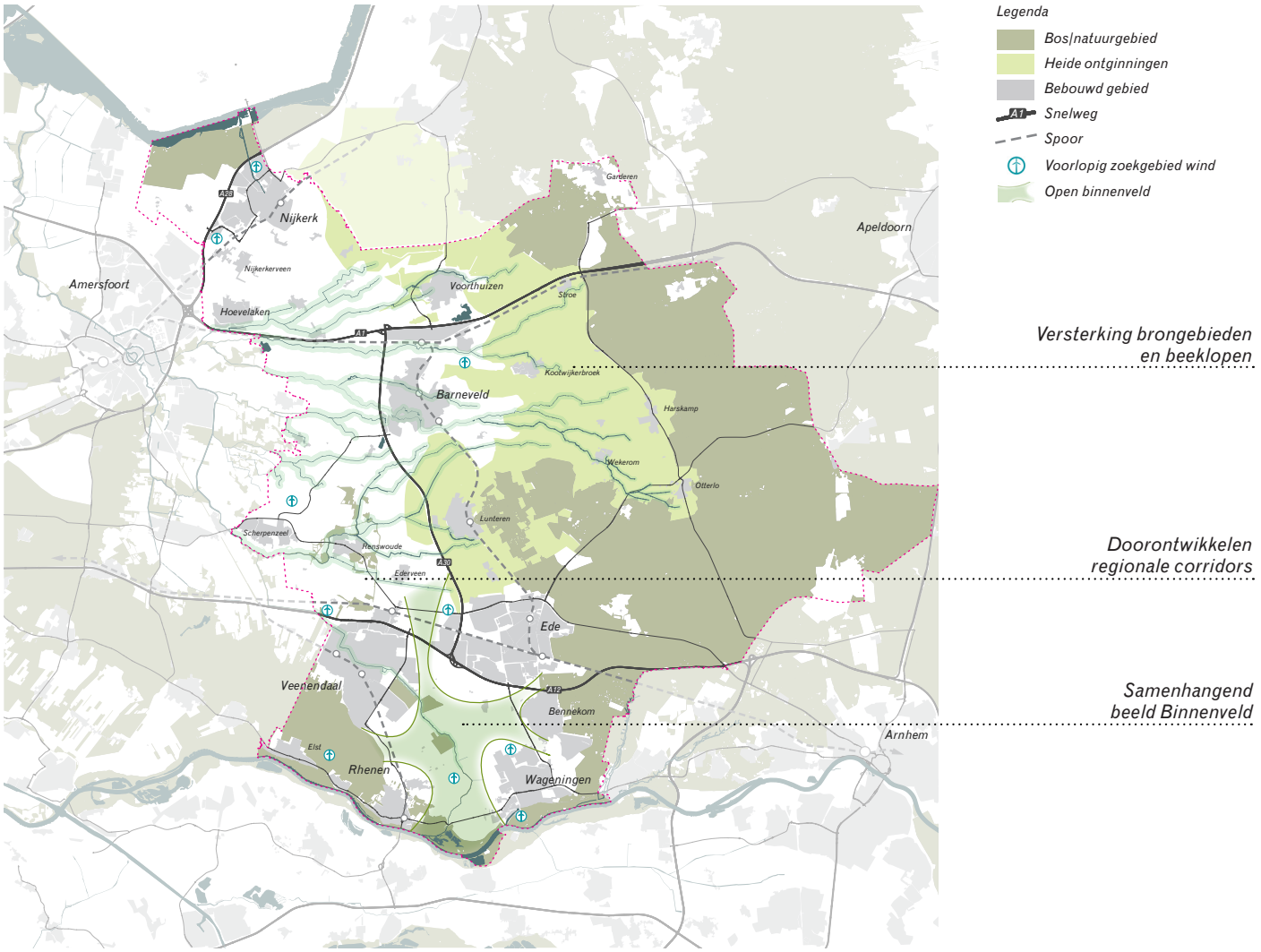
in de komende twee decennia gelijk op met de zoektocht naar ruimte voor wonen en groene uitloopruimte voor de bewoners van de stad. Daarbij heeft met name de landbouw tijd nodig om deze nieuwe vormen te starten, te testen en te optimaliseren. De beschikbaarheid van voldoende grond is hierin voorwaardelijk. Met extra tijd en ruimte krijgt de boer een toekomstperspectief voor zijn zoektocht naar de gewenste bedrijfsopzet. Dit maakt dat de landbouwtransitie niet los gezien kan worden van de verstedelijkingsstrategie. Beide processen moeten elkaar helpen om sneller, tegen lagere kosten en meer in samenhang de gewenste doelen te bereiken. Een belangrijke kans hierbij is het combineren van deze opgaven in relatie tot recreatie. Zodoende kan de recreatiedruk op natuur teruggebracht worden.

Er is een grote bereidheid om een deel van de agrarische productie op kwetsbare plekken te beëindigen of te veranderen. Het gaat hierbij om forse investeringen die als aanleiding een enkelvoudig doel hebben, namelijk het terugdringen van de stikstofdepositie op natuurgebieden, maar die door veel partijen ook als kans worden gezien voor de landbouwtransitie. De beschikbaarheid van deze middelen is een ongekende en eenmalige kans om tezamen met bijvoorbeeld afdrachten vanuit de nieuwbouwlocaties de maatschappelijke impact van deze investeringen en aankopen vele malen groter te maken. Het is daarbij van belang om te sturen vanuit de doelstellingen: voldoende woningen, meer circulaire en gezonde landbouw en meer ‘beleefbaar’ landschap. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan de inzet van een landschapsfonds voor initiële inrichting van gebieden en recreatieve ontsluitingsstructuren, en een pachtmodel dat de maatschappelijke meerwaarde in de vorm van recreatief medegebruik en natuurvriendelijke productie mogelijk maakt door een lagere pachtprijs. Het is te onderzoeken hoe vrijkomende landbouwgronden langdurig vanuit dit integrale belang kunnen worden ingezet. Wellicht is het hiervoor noodzakelijk om de gronden gedurende een langere periode niet zonder meer op de vrije markt te verhandelen.

Ruimte voor Kennisclusters

Foodvalley onderscheidt zich van andere landelijke regio's door de brede aanwezigheid van kennisclusters op het gebied van landbouw en voedsel. Het versterken en verbinden van de kennisclusters is dan ook een essentieel onderdeel van gezond toekomstbeeld voor de regio.

Concreet komt deze opgave neer op het versterken van de bestaande clusters of ontwikkeling van nieuwe clusters. In het vorige hoofdstuk zijn een aantal van deze clusters uitgelicht, zoals de campus van Wageningen, de ICT campus in Veenendaal, de Poultry Expertise Center in Barneveld en de meer voedselproductie-gerichte cluster in Nijkerk. Versterking kan onder andere door verplaatsing van bedrijven naar de desbetreffende clusters, het ondersteunen van een start-up klimaat, en het vermengen van kennis en praktijk. Een belangrijke randvoorwaarde van de clusters is dat ze goed bereikbaar zijn. Verder kunnen clusters worden versterkt of worden bewerkstelligd door de OV- en fietsnetwerken uit te breiden en door nieuwe clusters te vormen aan deze netwerken.

Natuur en Klimaat

Samenhangend Beeld Binnenveld

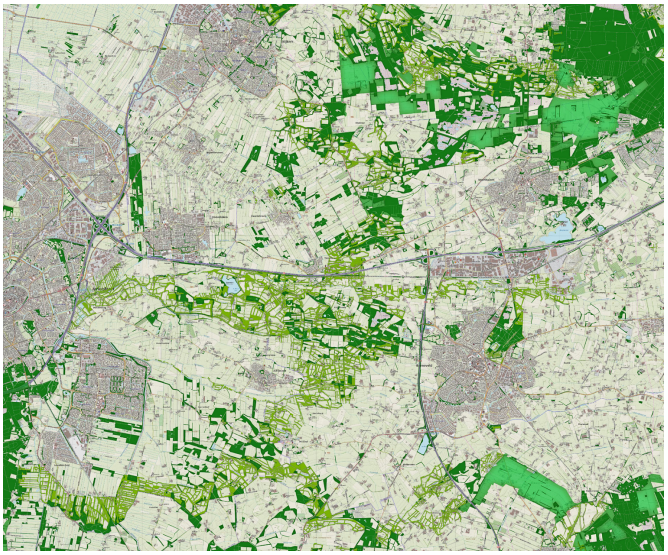
De gemeenten in de regio hebben verschillende visies op de ruimtelijke inrichting van het Binnenveld, met name op het gebied van de inpassing van energie-infrastructuur, maar ook met betrekking tot de 'afhechting' van steden: hoe ziet de stadsrand er uit en hoe zorg je dat het Binnenveld toegankelijk is? Regionale afstemming is dan ook nodig om te voorkomen dat het Binnenveld een gefragmenteerd gebied wordt.

Doorontwikkelen regionale natuurcorridors

De natuurgebieden in Regio Foodvalley moeten beter met elkaar worden verbonden door nieuwe ecologische corridors aan te leggen. Deze corridors zouden veelal in het agrarische landschap komen te liggen, wat zodoende een integrale benadering vereist om de landbouw in deze gebieden vitaal te houden. In de Bossenstrategie van het College van Rijksadviseurs is de voormalige EHS-corridor tussen Barneveld en Amersfoort verkend als natuurinclusief bosrijk landschap. Daarnaast is de Grebbelinie als groenblauwe ruggegraat essentieel als doorgaande natte verbinding van zuid naar noord.

Versterking brongebieden en beeklopen

Uit de Blauwe Omgevingsvisie komen diverse ambities naar voren met betrekking tot de klimaatopgave. Twee ambities die tamelijk uniek zijn voor Regio Foodvalley, zijn de

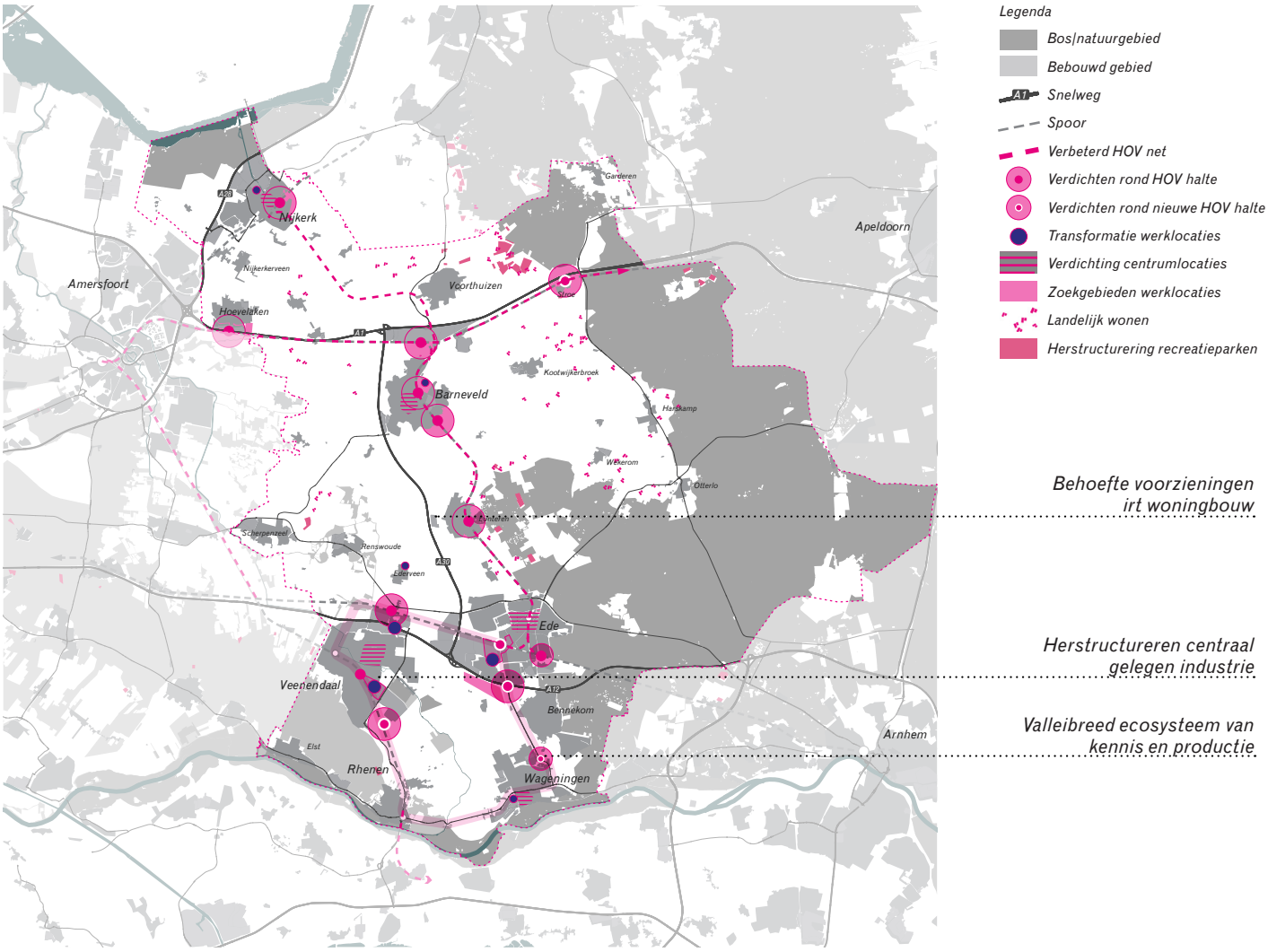
De kaart uit het CRa rapport 'Landschap versterken met bomen en bos' suggereert om onder andere nieuwe corridors aan te leggen rondom de A1.

ambities om de brongebieden en beeklopen te versterken. De infiltratiemogelijkheid van de brongebieden, die voornamelijk op de Veluweflank liggen, moet bijvoorbeeld worden vergroot om zo de uittreding van grondwater tegen gaan. Daarnaast is de ambitie om de beeklopen te verbreden om neerslagoverschot beter op te vangen.

Relatie tot de landbouwtransitie

In de natuurbufferzones liggen de brongebieden van de beken in de regio. Naast een transitie naar natuurinclusieve landbouw – ten behoeve van een betere balans tussen water, bodem, landbouw en natuur – zal de landbouwtransitie zich hier dan ook moeten richten op het klimaatadaptief maken van de brongebieden.

Buiten de natuurbufferzones kan de landbouw eveneens een grote bijdrage leveren aan de klimaatopgave door bij te dragen aan het herstel van landschapselementen en het verminderen van watergebruik en uitstoot. Ook hier kunnen maatregelen toegepast worden die bijdragen aan natuurinclusiviteit.

Werken

Voldoende werkgelegenheid en voorzieningen in relatie tot woningbouwopgave

De woonopgave gaat niet alleen over woningen, maar ook over het in stand houden van het voorzieningenniveau. Door de voorzieningen met een bovenlokaal verzorgingsgebied regionaal te beschouwen wordt concurrentie tussen gemeentes voorkomen, en kan slagkracht ontstaan om grootschaligere voorzieningen te realiseren. Om een balans te houden tussen wonen en werken dient ook verkend te worden waar en hoe extra werkgelegenheid gerealiseerd kan worden. Aan welke voorzieningen en werkgelegenheid behoefte is, dient verkend te worden.

Clustering om het economische ecosysteem van bedrijvigheid binnen Foodvalley te versterken

Een "Valleibreed ecosysteem van kennis en productie" wordt nagestreefd in de regio. In een dergelijk ecosysteem wordt kennis verbonden met de praktijk, en daarvoor zijn plekken nodig waar kennisontwikkeling, leren en werken gecombineerd worden. Dit kunnen (nieuwe) campussen zijn. Innovaties kunnen vervolgens in praktijk worden gebracht in de rest van de regio. De clustering van bedrijven binnen een sector of clustering (met het foodcluster als belangrijkste voorbeeld) of van bedrijven binnen een zelfde keten (bijv. leverancier, producent, transporteur), heeft geleid tot een versterking van de bedrijvigheid in de regio. Voorbeelden

van een dergelijke clustering zijn de ICT-bedrijvigheid in Veenendaal, Poultry in Barneveld, Foodcampusontwikkelingen in Wageningen voor onderzoek en innovatie, de Food Academy Nijkerk voor de praktische uitvoering van het Foodcluster. De regio zet in op de verdere ontwikkeling van de deze clusters op het gebied van kennisontwikkeling, kennisdeling, stimuleren van samenwerkingsverbanden en door fysieke ruimte te bieden voor uitbreiding.

(Boven)regionale herstructurering centraal gelegen industrie en distributieclusters

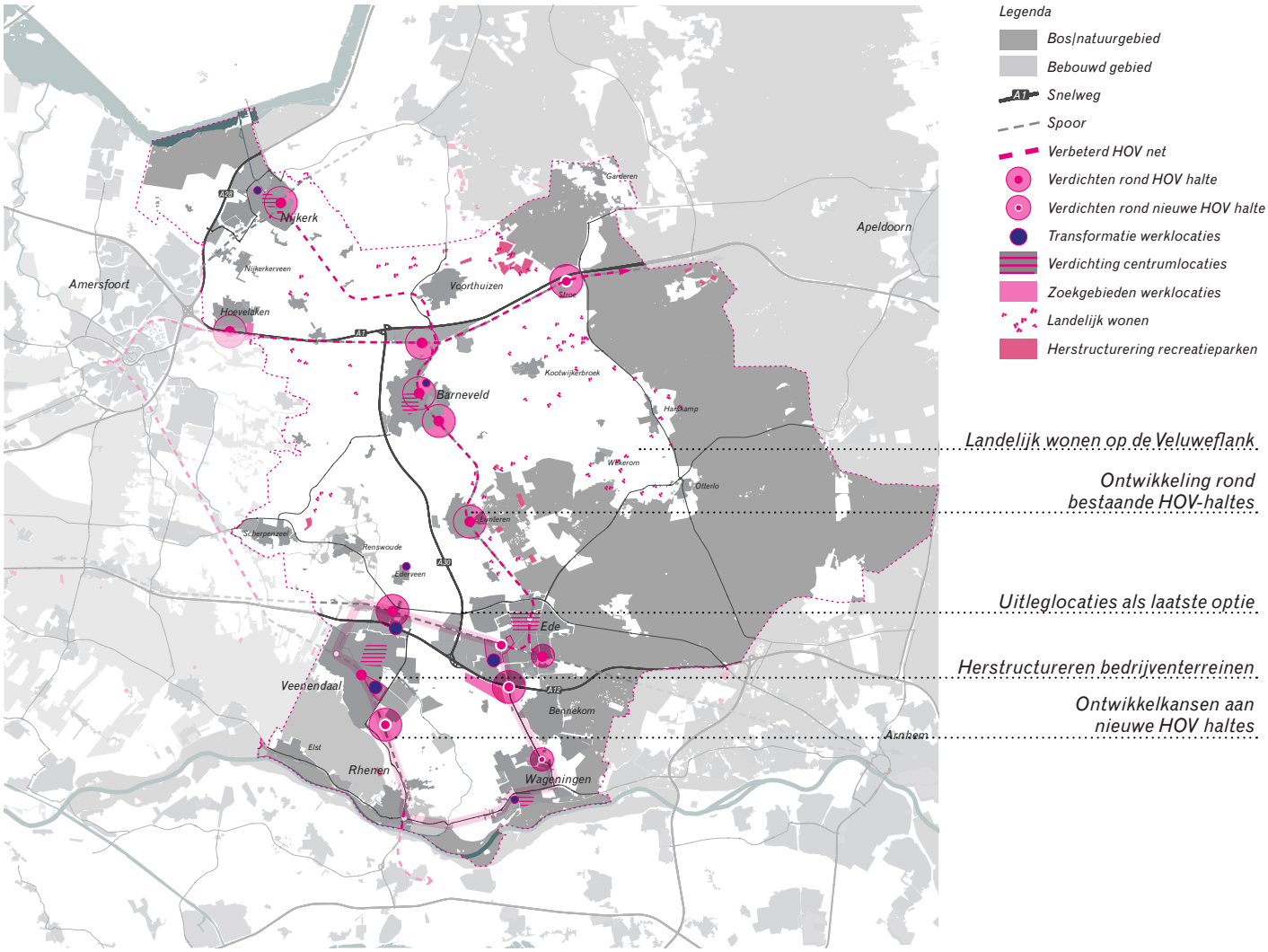
De industrie gaat veranderen, als gevolg van de landbouwtransitie en ook als gevolg van de transitie naar een circulaire samenleving. Daarom ontstaat momentum om inustrie en distributieterreinen te herstructureren of bijvoorbeeld te clusteren op goed bereikbare locaties, om ruimte te creëren voor gemengde woonvoorzieningenmilieus, meer toekomstbestendige vormen van werkgelegenheid en ook om duurzamere vormen van mobiliteit te stimuleren. Daarbij kan gebruik gemaakt worden van de uitstekende ligging van de regio aan bijvoorbeeld de A1 corridor waar in tegenstelling tot andere locaties in Nederland bovendien ook ruimte is voor de ontwikkeling van een logistieke hub in combinatie met voedselproductie en kennistoepassingen. De mogelijkheid om te komen tot een railterminal aan de spoorlijn Amersfoort-Apeldoorn kan daarvoor een uitstekende brug vormen, maar er is nog weinig bekend over de effecten hiervan op bijvoorbeeld doorstroming op het spoor. Deze herstructurering vereist regionale afstemming om onder andere problemen met de bereikbaarheid op lokaal en regionaal niveau te voorkomen.

Een specifieke uitdaging is de vraag naar XXL locaties. De ruimtelijke impact van grootschalige bedrijvigheid is groot, terwijl het een hele uitdaging is lokale meerwaarde (lokale werkgelegenheid, voorzieningen, etc) te realiseren. Er wordt ingezet op het concentreren van XXL-ruimtegebruikers (> 4 ha kavel) en voorkomen dat andere bedrijventerreinen vollopen met grootschalige ruimtegebruikers met een beperkte werkgelegenheid. Randvoorwaarde is dat grootschalige bedrijven van buiten de regio enkel binnen Foodvalley passen wanneer het bedrijf bijdraagt aan de versterking van het Foodprofiel.

Toekomstbestendige werklocaties

De huidige, grote waarde van de werklocaties in Foodvalley wordt behouden en toekomstgericht versterkt. Dat betekent dat we onze werklocaties optimaal willen laten aansluiten bij de hedendaagse en toekomstige marktvraag en opgaven die op werklocaties afkomen. Deze doelstelling raakt aan twee thema's: een duurzame inrichting van de werklocaties en veerkrachtigheid van de bedrijvigheid.

Duurzame inrichting gaat bijvoorbeeld over energiebesparend bouwen en energie opwekken, circulair materiaalgebruik, klimaatadaptatie, ruimtelijke kwaliteit, veiligheid en duurzame mobiliteit. Vanwege de grote dakoppervlakten en ruime onbebouwde ruimte in traditionele bedrijventerreinen liggen hier grote kansen. Flexibiliteit en veerkrachtigheid van de bedrijventerreinen betekent dat bedrijfslocaties zich aan kunnen passen aan veranderende omstandigheden (transitie naar een circulaire economie, digitalisering, etc.). Dit resulteert bijvoorbeeld in het dusdanig inrichten van bedrijventerreinen dat functieverandering op termijn mogelijk is, van bedrijfstype a naar bedrijfstype b, maar ook naar mogelijke combinaties van wonen, werken en voorzieningen.

Wonen

Herstructureren bedrijventerreinen om woningbouw mogelijk te maken

Centraal gelegen bedrijventerreinen bieden ruimte voor woningbouw door woningen bovenop de bedrijfspanden toe te voegen of door ze volledig te transformeren. Volledige transformatie betekent een uitplaatsing van de bestaande bedrijvigheid, maar het is wel mogelijk dat er nieuwe en andersoortige bedrijven voor in de plaats komen die minder ruimte innemen. Het herstructureren van bedrijven en toevoegen van woningen biedt zo ook juist kansen voor extra werkgelegenheid.

Landelijk wonen

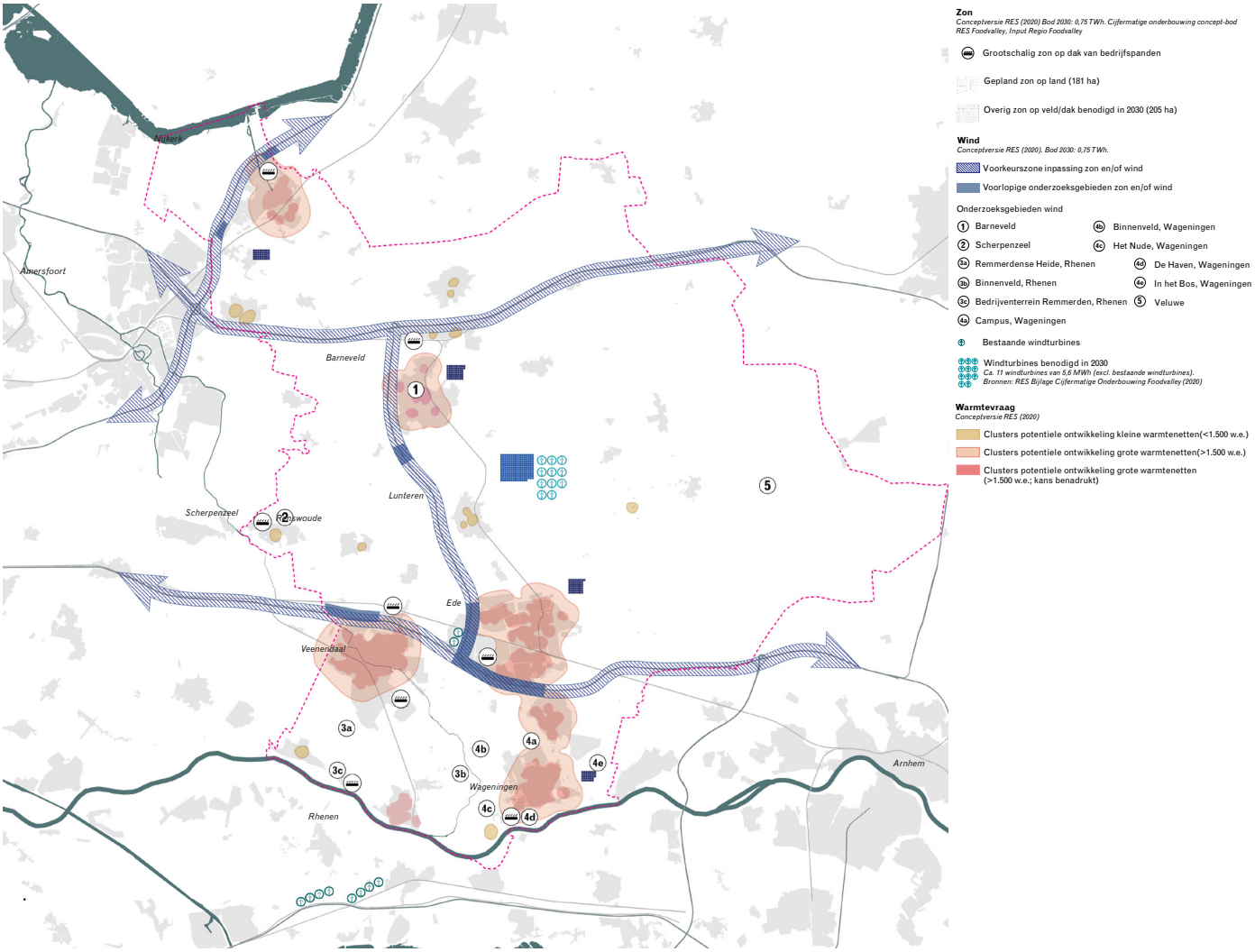
Vrijkomende erven in de randzones langs de Veluwe kunnen mogelijk ruimte bieden voor een woon-werk landschap, bijvoorbeeld in de vorm van knooperven. Belangrijke overwegingen hierbij zijn zaken zoals het voorzieningenniveau, de ontsluiting van het gebied en behoud van de bestaande ruimtelijke kwaliteiten van het landelijk gebied.

Een ander belangrijk nader te verkennen punt is financiële verevening in relatie tot de marktvraag; als in het buitengebied alleen wonen in het hogere segment komt, beperkt dit de vraag op stedelijke locaties waar de winst uit het hogere segment juist ingezet wordt om ook betaalbare woningen te kunnen realiseren.

Bouwlocaties en HOV-netwerken
Mobiliteit als drager voor verstedelijking is een veelgenoemd principe dat stelt dat de woonvraag idealiter wordt opgevangen door verdichting rondom HOV-knooppunten, maar ook de uitleg van stedelijke kernen, om zo goed bereikbare woningbouw te ontwikkelen. Met de mobiliteitsopgave in ogenschouw kan ook gedacht worden aan de uitrol van nieuwe HOV-stations met daaromheen woningbouw.

Uitleglocaties
Het zwaartepunt van de woningbouwopgave wordt idealiter gerealiseerd door bestaand stedelijk gebied te verdichten of via transformatie. Verdichten of transformatie is echter aanzienlijk duurder, complexer en tijdrovender dan het bouwen op uitleglocaties. Bovendien kunnen binnenstedelijk ook niet alle woonmilieus worden ontwikkeld die nodig zijn om de woningbehoefte goed te bedienen. Met het steeds nijpender worden van de wooncrisis in het land en ook gezien het feit dat de bevolking in de regio Foodvalley de komende 20 jaar nog een aanzienlijke groei doormaakt, is dan ook van belang om ook naar uitleglocaties te zoeken. Het heeft de voorkeur daarbij te kiezen voor locatie die op relatief eenvoudige wijze goed zijn te ontsluiten.

Voorzieningen
Als regio moet gekeken worden wat nodig is om het voorzieningenniveau op peil te houden en eventueel uit te breiden, zeker als het gaat om voorzieningen met een regionaal verzorgingsgebied. Het gaat dan bijvoorbeeld om specifieke sportvoorzieningen (topsportlocaties, ijsbanen), recreatieve voorzieningen (natuurlijke recreatieplas) en culturele voorzieningen (bijvoorbeeld theaters). Een regionaal behoefteonderzoek kan meer duidelijkheid scheppen in wat nodig is.

Energietransitie

RES 2.0 en multifunctioneel ruimtegebruik

In de Regionale Energie Strategie is de energie-ambitie vastgelegd voor 2030 en zijn de eerste locaties aangewezen voor de uitrol van PV en windturbines. De meest concrete zoekgebieden voor grootschalige opwekking liggen lang de hoofdinfrastructuur. De opweklocaties worden verkend in relatie tot bestaande ruimtelijke kwaliteit en toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen. Duidelijk is wel dat de ruimte voor méér opwekking beperkt is, deels door de genoemde ruimtelijke ontwikkelingen, en deels door beperkingen in de netcapaciteit. In de RES 2.0 is het dan ook noodzakelijk de nadruk te leggen op kansen voor meervoudig ruimtegebruik, en hier een breder traject voor in te richten.

Er liggen veel knelpunten voor multifunctioneel ruimtegebruik. Zo is de SDE-subsidieregeling vooralsnog ingericht op een zo efficiënt mogelijke inrichting van zonneparken en zo groot mogelijke windturbines, wat ruimtelijke inpassing en multifunctioneel ruimtegebruik soms lastig maakt. Deze problematiek staat echter hoog op de agenda van het NP-RES.

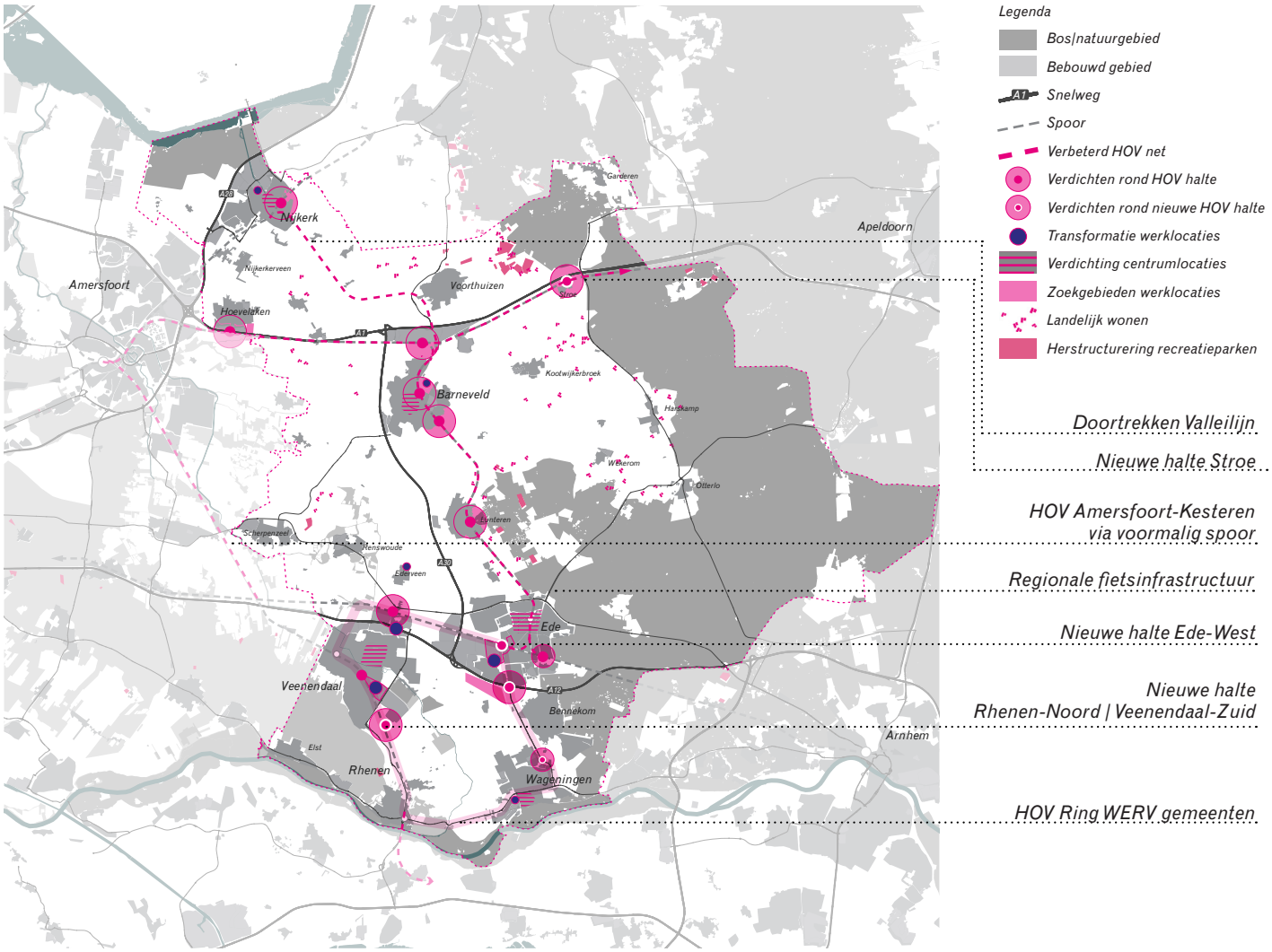
Doorkijk 2050

Wat betreft de energie-opgave is de blik nu vooral gericht op de mijlpaal van 2030. Het verschil in de geplande energie

opwekking in 2030 en de benodigde opwekking om in 2050 aan de behoefte te voldoen is erg groot: 0,75 TWh versus circa 2,5 TWh, respectievelijk. Ook zijn er grote onzekerheden met betrekking tot de energievraag, -markt en -bronnen in 2050. Binnen de ambitie van 0,75 TWh is het nog mogelijk om energieopwekking enigszins los te zien van andere opgaven. Maar wanneer deze opwekking meer dan verdrievoudigt, kan het niet anders dan dat er meer ruimtelijke integratie nodig is. De energieopgave moet dus met de doorkijk naar 2050 worden beschouwd. Daarbij is het van urgent belang de andere opgaven voor lange termijn integraal mee te nemen, en niet als apart proces. Zo kan een integraal energie- en gebruikslandschap ontstaan, met energieopwekking passend bij de schaal van het landschap.

Circulaire samenleving

Een punt dat samenhangt met het terugbrengen van CO2 uitstoot is de landelijke ambitie om in 2050 een circulaire samenleving te zijn, waarbij grondstofstromen zoveel mogelijk (op EU niveau) gesloten zijn. Regio Foodvalley heeft hierbij een unieke uitgangspositie. Er liggen grote kansen op het gebied van landbouw, de mix van bedrijfstypen maakt lokale uitwisseling van voedingsstoffen, energie en water mogelijk. Ook kan dankzij meervoudig ruimtegebruik mogelijk (rest) warmte uit landbouw uitgewisseld worden met woningen, al zijn er momenteel met betrekking tot de intensieve en extensieve veehouderij nog weing voorbeelden van. Een andere kans is de grote hoeveelheid bosgebieden in de regio, en de nood aan extra bossen, wat op termijn hout kan leveren voor lokale woningbouwproductie. Zo ontstaat een lokale materiaalketen die koolstof voor lange tijd vastlegt.

Bereikbaarheid

Regionale HOV hoofdstructuur (rondje Foodvalley Zuid, valleilijn, Ponlijn, nieuwe haltes, etc.)

Er ligt een grote opgave in het realiseren van beter OV, bijvoorbeeld door een HOV ring in Foodvalley Zuid, eventueel met nieuwe HOV-haltes en knooppunten. Tevens liggen er kansen om de WERV gemeenten beter te verbinden met Amersfoort en de zuidelijke provincies door de voormalige spoorlijn tussen Amersfoort en Kesteren opnieuw in gebruik te nemen. Ook Renswoude en Scherpenzeel profiteren hiervan.

De vier gemeenten in Foodvalley Zuid dienen beter onderling verbonden te worden, binnen één samenhangend OV systeem. Het vraagstuk van mobiliteit tussen Ede en Wageningen en tussen Rhenen en Veenendaal dienen aangepakt te worden in relatie tot de gebiedsontwikkelingen die hier op stapel staan.

In het Noorden van de regio ontbreekt daarnaast een directe verbinding tussen Nijkerk en de rest van de regio. Een nader te verkennen mogelijkheid is de Valleilijn door te trekken naar Nijkerk, en hierbij een nieuw HOV halte bij Voorthuizen te situeren. Verder ligt er in het noorden een kans om Stroe en omgeving beter bereikbaar te maken voor inwoners, militairen, recreanten en eventueel nieuwe woningbouw. Haalbaarheid en wenselijkheid dienen verder verkend te worden. Vervolgens is het belangrijk om naar Provincie en Rijk toe -waar financiering deels van af zal hangen- hier een stevig, samenhangend verhaal voor te ontwikkelen.

Ontsluiting landelijk gebied irt. ontwikkelopgaven

Een bijzondere uitdaging is het ontsluiten van de verspreid liggende landelijke woningen, bedrijven en kleine kernen. Zeker aan de oostkant van de regio is de spreiding van woningen groot, waardoor hoogwaardig ov lastig te realiseren is. Als hier vervolgens extra woningen bijkomen – bijvoorbeeld door een deel van de vrijkomende agrarische bebouwing te transformeren – dan wordt dit een nog grotere opgave. Wel kan het zijn dat er voldoende kritieke massa ontstaat om extra OV te kunnen realiseren, waarbij haltes aan de Valleilijn mogelijk een lokale hub kunnen zijn.

Doorstroming en modal shift corridors A1/A12 en andere grote knelpunten irt. toenemend forensenverkeer

Naast versterkingen in het OV-netwerk liggen er opgaven om knelpunten te verhelpen op de snelwegcorridors en om de infrastructuur voor andere modaliteiten (i.e. fiets, deelvervoer, trein) te verbeteren. Met betrekking tot de fietsinfrastructuur zijn er voor de toeristische doelgroep goede voorzieningen, maar voor woon-werkverkeer is er nog veel nodig. Met het realiseren van aanzienlijke verbeteringen in de OV-voorzieningen in het zuidelijke deel van de regio kan het Binnenveld uitsluitend toegankelijk worden voor fietsverkeer en bestemmingsverkeer.

3.3 UITGANGSPUNTEN VOOR VERVOLG

Op basis van bovengenoemde opgaven zijn een aantal gedeelde waarden te identificeren die kunnen dienen als uitgangspunten voor vervolgverkenningen, en als input richting andere trajecten. Zij vormen zo de basis voor verder debat over de ruimtelijke ambities van Regio Foodvalley.

IN DE REGIO FOODVALLEY WORDT VOLDAAN AAN DE WONINGBEHOEFTE

We voegen tot 2040 40.000 woningen toe om het woningtekort in te lopen, om de natuurlijke bevolkingsgroei te accommoderen en de migratie uit de Randstad op te vangen. In lijn met de Verstedelijkingsstrategie zien we dit als kans om sterke steden, vitale kernen en een aantrekkelijke groene leefomgeving te realiseren. Opgaven zoals energietransitie en klimaatadaptatie worden integraal meegenomen in nieuwe ontwikkelingen door bijvoorbeeld energieneutrale en energieleverende woningen en groen-blauwe openbare ruimte.

WAAR MOGELIJK WORDT BINNENSTEDELIJKE ONTWIKKELING TOEGEPAST

Voor het realiseren van 40.000 woningen zijn er minder uitleglocaties nodig als we het uiterste doen om het grootste deel van de opgave binnenstedelijk te realiseren. In meerdere steden liggen nog volop kansen voor binnenstedelijke verdichting en transformatie. Verdichting kan worden bereikt door op centrumlocaties hoogbouw toe te staan die aansluit op de sterk groeiende vraag van ouderen, alleenstaanden en stellen zonder kinderen. Dat geldt zowel voor woningbouw als voor bedrijventerreinen. Voor nieuwe regionale uitleglocaties is goede OV-ontsluiting leidend.

CLUSTERING VAN INDUSTRIELOCATIES IN RELATIE TOT BEREIKBAARHEID CREËERT RUIMTE VOOR NIEUWE WOON- EN WERKGEBIEDEN

In meerdere stedelijke kernen liggen fabrieks- en kantoorlocaties die zich goed lenen voor binnenstedelijke transformatie. De veranderingen die voor de industrie op stapel staan maken het mogelijk hier op in te spelen. Door deze herstructurering op regionaal niveau te coördineren ontstaan kansen in clustervorming en beter verbinden van clusters.

WE STIMULEREN WISSELWERKING TUSSEN DE LANDBOUWTRANSITIE, ENERGIEOPWEKKING, LANDELIJK WONEN EN WERKEN EN NATUUR

We zullen scherper kijken welke vormen van landbouw waar in de regio op lange termijn ontwikkelingsmogelijkheden hebben. In lijn met de commissie Remkes[1] streven we naar een regionale zonering waarin voor verschillende vormen van landbouw een passende plek is. De specifieke kwaliteiten van de regio kunnen resulteren in de productie van onderscheidende innovatieve (streek)producten. Emissies zijn daarbij van belang, maar ook de afstand tot natuurgebieden, het economisch belang, de innovatieve kracht en de landschappelijke waarde. Het te ontwikkelen regionaal ruimtelijk-economisch perspectief voor de landbouw en het landelijk gebied (het Landbouwperspectief Regio Foodvalley) zal hiervoor het kader vormen.

HET LANGETERMIJN BEELD VOOR HERNIEUWBARE ENERGIE WORDT INTEGRAAL VERKEND MET ANDERE RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN

In de Regionale Energie Strategie is de ambitie vastgelegd om 0,75 TWh opwekvermogen te realiseren in 2030. Na 2030 wordt het opwekvermogen vergroot, al ligt de ambitie hiervoor nog niet geheel vast – conform de Energievisie zal het naar waarschijnlijkheid rond de 2,5 TWh komen te liggen. Innovatie als het gaat om nieuwe vormen van opwek van duurzame energie (bijvoorbeeld uit mest) en CO2 compensatie door extra groen zien we daarbij ook als mogelijkheid. De ruimtevraag van de energietransitie vormt integraal onderdeel van de verdere uitwerking van de regionale ruimtelijke verkenning.

ER WORDT GEEN NIEUWE RUIMTE VRIJGEMAAKT VOOR XL EN XXL DISTRIBUTIE

Het corridorlandschap van Regio Foodvalley maakt de regio aantrekkelijk voor XL en XXL distributie. De grote volumes hebben echter een verregaande impact op de landschappelijke kwaliteit van de regio. Bovendien sluit dit niet direct aan op het AgriFood profiel van de regio. Er wonen wel veel mensen in de regio die actief zijn in de distributie. Daarom dienen er bovenregionaal afspraken gemaakt te worden met gebieden waar (nog) wel groeiruimte in de distributiesector zit, bijvoorbeeld Zeewolde. De regio zet vooral in op groei van het kennis ecosysteem rond Food, hiervoor kunnen mogelijk uitzonderingen gemaakt worden mbt. grootschalige distributie.

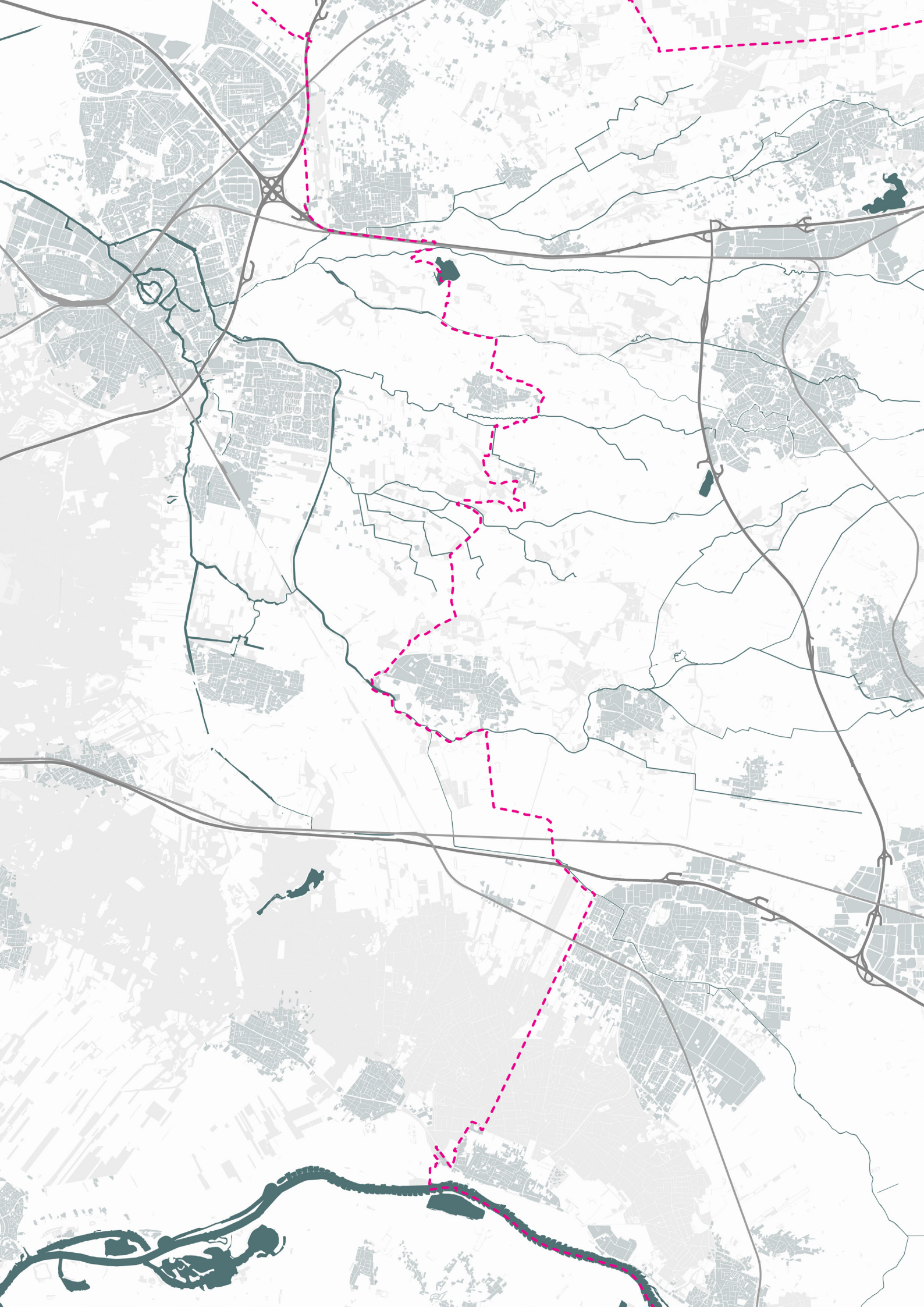
VOOR REGIONALE VOORZIENINGEN (O.A. SPORT, RECREATIE, CULTUUR) WORDEN OP REGIONIVEAU AFSPRAKEN GEMAAKT

De woonopgave gaat niet alleen over woningen, maar ook over het in stand houden van het voorzieningenniveau. Er bestaan verschillen tussen de verschillende dorpen en steden in voorzieningenniveau's; Veenendaal is bijvoorbeeld een belangrijk voorzieningencentrum voor de regio. Door voorzieningen als een topsportlocatie, recreatieplas, schaatsbaan of theater regionaal te beschouwen doen we dingen slimmer en goedkoper. Voor voorzieningen met een groter verzorgingsgebied wordt binnen de regio verkend wat de beste plek is.

NATUURONTWIKKELING EN KLIMAATADAPTATIE WORDEN OP REGIONAAL NIVEAU AANGEPAKT

De natuur in Regio Foodvalley is van nationaal belang, en de regio heeft de unieke kans om deze gebieden te verbinden en op te waarderen. Dit vereist een planvorming en ondersteuning die over gemeente- en provinciegrenzen heen stijgt. Door een regionaal fonds op te zetten kunnen de kansen op het gebied van natuurontwikkeling aangegrepen worden.

[1] 2020 Niet alles kan overal, eindadvies over structurele aanpak Adviescollege Stikstofproblematiek

NAAR VERVOLGSTAPPEN

4.1. NAAR VERVOLGSTAPPEN

Met deze tweede fase van de Regionale Ruimtelijke Verkenning zijn uitgangspunten vastgelegd die voor de regio belangrijk zijn in het denken over de ruimtelijke inrichting. Bovendien zijn de belangrijkste opgaven en uitdagingen gedefinieerd. Hoe nu verder? We zoeken naar een ruimtelijk streefbeeld voor de regio voor lange termijn dat handvatten geeft voor te zetten stappen vandaag en morgen.

Verdere uitwerking en verdieping is nodig op verschillende (sectorale) onderdelen om tot zo'n streefbeeld te komen, waarbij de integraliteit van het geheel bewaakt moet worden. In regionaal verband zoeken we de samenwerking met de andere overheden (waterschap, provincies en rijk) om deze uitwerking verder vorm geven.

De volgende vervolgstappen worden de komende periode gezet:

- Landbouwperspectief Regio Foodvalley - Samen met de provincies Gelderland en Utrecht, het waterschap en de sector werken we aan een ruimtelijk-economisch perspectief voor de landbouw en het buitengebied: het Landbouwperspectief Regio Foodvalley. Een transitie (systeemverandering) van de landbouw gaat, juist in onze regio, grote impact hebben, ruimtelijk en economisch, maar ook sociaal. Dat vraagt om perspectief op de weg vooruit. Het te ontwikkelen landbouwperspectief moet dat voor de regio gaan bieden. Het landbouwperspectief moet antwoord geven op welke perspectieven we voor de landbouw in deze regio zien, waar we die zien en hoe we de wegen daarnaar toe voor ons zien en wat dit van de partners in en buiten de regio vraagt om dit mogelijk te maken.

- RES 2.0 - Met de oplevering van de RES 1.0 is het RES-traject niet ten einde. De bedoeling is om de RES in een cyclus van minimaal 2 jaar te updaten. De RES 2.0 (voorzien in het voorjaar van 2023) moet een nadere uitwerking en actualisatie van de RES 1.0 worden. Nieuwe inzichten en ontwikkelingen ten aanzien van warmtebronnen en locatiekeuzes voor hernieuwbare opwek zullen moeten worden doorgevoerd.

- Verdieping van de Regionale Ruimtelijke Verkenning, Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley en het Ontwikkelbeeld Regio Amersfoort. In de periode na besluitvorming vindt verdere verdieping plaats, onder meer in gebiedsuitwerkingen (Foodvalley Noord en Foodvalley Zuid) en door middel van nader onderzoek op onderdelen, bijvoorbeeld als het gaat om de behoefte naar regionale voorzieningen (sport, cultuur, recreatie). Als het gaat om economie en werklocaties is beter zicht op potentiële ruimte voor bedrijvigheid en verdichtingsmogelijkheden nodig,

met name bij Gelderse gemeenten. Daarnaast is meer zicht nodig op de financiële kant van opgaven, bijvoorbeeld als het gaat om mobiliteit (o.a. OV- en fietsinfrastructuur) en de onrendabele top van binnenstedelijke woningbouw. Verder kan gedacht worden aan het opstellen van een regionale uitgiftestrategie voor bedrijventerreinen. Een dergelijke strategie is nodig om het juiste bedrijf op de juiste plek te krijgen, het food-profiel van de regio te versterken en om toekomstbestendige werklocaties te realiseren. Tenslotte vormen natuurontwikkeling en -herstel, juist ook in relatie tot de stikstofproblematiek, een vraagstuk dat om verdere regionale uitwerking vraagt.

- Op dit moment wordt gewerkt aan een nieuwe regionale woonagenda. Deze bevat drie thema's die grotendeels een uitwerking moeten vormen voor de Regionale Ruimtelijke Verkenning. Namelijk: Stimuleren woningbouw & Betaalbaarheid, Verduurzaming van gebouwde omgeving, Wonen en zorg. Gemeenten, woningcorporaties en marktpartijen gaan de thema's uitwerken, zodat beleid wordt afgestemd en afspraken worden gemaakt. Een van de speerpunten van de woonagenda is het tussen partijen overeenkomen van een regionaal afsprakenkader woningbouw, waarin kwantitatieve en kwalitatieve afspraken worden gemaakt om de bouw van voldoende woningen mogelijk te maken.

Op dit moment wordt binnen de regio afgestemd hoe we deze trajecten vormgegeven. Daarin trekken we samen op met publieke partners (rijk, provincie en waterschappen), en met onze private partners onder andere binnen de Economic Board Regio Foodvalley. Op dit moment zijn er veel afhankelijkheden en onzekerheden, niet in de laatste plaats doordat de kabinetsformatie nog gaande is. Dit vraagt dat we, bij alle vervolgstappen die we zetten, in kunnen spelen op actuele ontwikkelingen. Daarbij borgen we dat raden juist ook bij deze uitwerkingen weer positie hebben. Uiteindelijk zijn het namelijk de raden die gaan over de ruimtelijke inrichting van hun gemeente.

Colofon

Ruimtelijke verkenning
Regio Foodvalley - gedeelde waarde

Juni 2021

In opdracht van:
Regio FoodValley

Kernteam:

Holmer Doornbos	Regio Foodvalley
Timo Wagteveld	Regio Foodvalley
Arnout Hulshuis	Gemeente Ede
Jeroen Feskens	Gemeente Veenendaal
Dennis Kramer	Gemeente Wageningen
Alfred Gijlers	Gemeente Barneveld
Linda Iskarous	Gemeente Veenendaal
Marjolein Braam	Provincie Utrecht
Jeroen Huneker	Provincie Gelderland

Opdrachtnemer:

FABRICations.

Eric Frijters
Olv Klijn
Rens Wijnakker
Max Augustijn
Ege Dosemeci
Lisanne Corpel
Duong Bui

Tussen de Bogen 18
1013 JB Amsterdam
020-5289484
info@fabrications.nl